

JAVNO MNENJE SRBIJE

AKTIVIZAM GRAĐANA

U Beogradu, jul 2015. godine

„Jačanje odgovornosti izabranih predstavnika građana u Srbiji (*Ljudi na prvom mestu*)“

SADRŽAJ

1. METODOLOGIJA	3
2. OPIS UZORKA.....	5
3. UVODNE NAPOMENE*	6
4. SAŽETAK	7
5. PERCEPCIJA TRENUTNE SITUACIJE U SRBIJI.....	11
5.1. Budućnost Srbije – u kome pravcu se kreće zemlja?	11
5.2. Problemi sa kojima se suočavaju građani Srbije i ko ih može rešiti	15
6. CIVILNA I POLITIČKA PARTICIPACIJA.....	19
6.1. Spremnost na lični angažman u lokalnoj zajednici.....	19
6.2. Aktivizam građana	22
7. INFORMISANJE O POLITIČKIM TEMAMA	31
8. POVERENJE U INSTITUCIJE	32
8.1. Poverenje građana u političke institucije.....	34
8.2. Poverenje građana u institucije poretka.....	36
8.3. Poverenje građana u crkvu, nevladine organizacije i medije	37
8.4. Poverenje građana u nezavisne državne institucije.....	39
8.5. Poverenje i odnos građana prema NATO-u, EU, SAD i Rusiji	42
9. STAV GRAĐANA SRBIJE PREMA RADU IZABRANIH PREDSTAVNIKA	47
9.1. Izborni sistem kroz prizmu građana	47
9.2. Ocena rada Narodne skupštine od strane građana Srbije	49

1. METODOLOGIJA

REALIZACIJA ISTRAŽIVANJA	Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) uz podršku USAID-a u okviru projekta „Jačanje odgovornosti izabраних predstavnika građana u Srbiji (<i>Ljudi na prvom mestu</i>)“
TERENSKI RAD	Istraživanje realizovano u periodu između 10. i 20. juna 2015. godine
TIP I VELIČINA UZORKA	Slučajni, reprezentativni uzorak od 1.000 građana Srbije starijih od 18 godina
OKVIR UZORKA	Teritorija biračkog mesta kao najpouzdanija registarska jedinica
ODABIR DOMAĆINSTVA	Slučajno uzorkovanje bez zamene - u okviru biračkog mesta, svaka druga kućna adresa od početne tačke
ODABIR ISPITANIKA U OKVIRU DOMAĆINSTVA	Slučajno uzorkovanje bez zamene – izbor ispitanika metodom prvog rođendana u odnosu na dan anketiranja
ISTRAŽIVAČKA TEHNIKA	Licem u lice (<i>face to face</i> , F2F) u okviru domaćinstva
ISTRAŽIVAČKI INSTRUMENT	Upitnik

Istraživanje javnog mnjenja, koje su realizovali CeSID i USAID, sprovedeno je u periodu između 10. i 20. juna 2015. godine na teritoriji republike Srbije bez Kosova i Metohije. Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.000 punoletnih građana Srbije.

Kao istraživački instrument je korišćen upitnik, formiran u saradnji sa donatorom, koji se sastojao od 106 pitanja.

Intervjuisanje građana je sprovedeno tehnikom „licem u lice“, direktnim kontaktom sa ispitanikom.

Prilikom obuke anketara, instruktori su insistirali na sprovođenju i poštovanju dva veoma važna pravila koja, osim samog uzorka, značajno utiču na reprezentativnost istraživanja – *poštovanje koraka i pravilo prvog rođendana*.

Poštovanjem koraka se obezbeđuje da anketar sveobuhvatno pokrije kompletan istraživački punkt, dok se pravilom prvog rođendana isključuje mogućnost da na upitnik odgovaraju samo oni građani koji prvi otvore vrata domaćinstva anketaru. Od anketara se zahtevalo da u domaćinstvu anketira osobu stariju od 18 godina kojoj je prvoj rođendan u odnosu na dan posete.

Tako je obezbeđena polna, obrazovna i starosna reprezentativnost ispitanika.

2. OPIS UZORKA

Na osnovu metodologije koja je uspostavljena prilikom sprovođenja ovog istraživanja obuhvaćene su sledeće kategorije ispitanika:

POLNA STRUKTURA ISPITANIKA: 51% žena i 49% muškaraca.

STAROSNA STRUKTURA ISPITANIKA: 18-29 (15%), 30-39 (18%), 40-49 (19%), 50-59 (18%), 60-69 (21%), više od 70 (9%)

OBRAZOVNA STRUKTURA ISPITANIKA: osnovna škola i manje 17% ispitanika, dvogodišnja/trogodišnja srednja škola 19% ispitanika, četvorogodišnja srednja škola 39% ispitanika, viša škola/fakultet 22% ispitanika, učenik/student 3%.

ZANIMANJE ISPITANIKA: domaćica 12%, poljoprivrednik 5%, NK ili PK radnik 11%, KV ili VK radnik 27%, tehničar 16%, službenik 9%, učenik/student 6% stručnjak 14%.

UKUPNA MESEČNA PRIMANJA svih članova domaćinstva: 44.080,00 *dinara*.

3. UVODNE NAPOMENE*

Merenje podrške javnosti prema parlamentarnoj agendi, institucijama, narodnim poslanicima i reformi izbornog sistema, ali i rezultati o odnosu građana prema različitim formama aktivizma su izuzetno važni za sve donosioce odluka. Stoga su u okviru projekta „Jačanje odgovornosti izabranih predstavnika građana u Srbiji (*Ljudi na prvom mestu*)“ predviđena tri istraživačka ciklusa, sa ciljem da se motivišu izabrani predstavnici građana da, putem različitih načina, podignu odgovornost i transparentnost u radu.

Istraživanja će se sprovoditi na uzorku od 1.000 punoletnih ispitanika u Srbiji, bez Kosova i Metohije, metodom „licem u lice“. Upitnik će sadržati bateriju istih pitanja, sa ciljem dobijanja uporednih nalaza, dok će se fokus istraživanja menjati u zavisnosti od konteksta, ali i napretka u reformi političkog sistema koji je iniciran od strane Narodne skupštine.

Rezultati ovog istraživanja su javno prezentovani na okruglom stolu koji su zajednički organizovali 30. juna 2015. godine CeSID, Nacionalna koalicija za decentralizaciju (NKD) iz Niša i Nacionalni demokratski institut (NDI) – Program u Srbiji. Ujedno, najvažniji nalazi iz istraživanja biće prezentovani poslaničkim klubovima u Narodnoj skupštini, kako bi se narodni poslanici upoznali sa percepcijom građana o politici, aktivizmu i izborima.

Sledeći istraživački ciklus je planiran za početak 2016. godine.

CeSID istraživački tim

* Svi pojmovi koji se koriste u ovom istraživanju u muškom rodu obuhvataju iste pojmove u ženskom rodu.

4. SAŽETAK

PERCEPCIJA STANJA U SRBIJI

Građani Srbije smatraju da se država u kojoj žive kreće u lošem pravcu. Nešto više od dve petine ispitanika smatra da zajedno sa svojom porodicom živi nepodnošljivo ili teško podnošljivo, a dve petine građana doživljava sebe kao gubitnika u događanjima koja su obeležila prethodnu deceniju.

Među građanima preovlađuju negativna osećanja, te je tako najbrojnija ona grupa ispitanika unutar koje dominiraju strah i zabrinutost. Kao ključne razloge za brigu jedna trećina građana izdvaja **hronični nedostatak radnih mesta i nesigurnost postojećeg posla**. Neispunjena obećanja kojima su građani bili svedoci u prethodnim godinama, kao i realno sagledavanje situacije u kojoj se zemlja trenutno nalazi, su doveli do toga da više od jedne polovine ispitanika smatra da se **problemi sa kojima se Srbija suočava**, pa samim tim i nezaposlenost, **neće rešiti u narednih pet godina**.

I pored negativnih iskustava koja su imali sa političkim partijama i političarima, građani i dalje smatraju da su ovi subjekti, zajedno sa političkim institucijama koje kreiraju, ključni faktori rešavanja problema u Srbiji i da se jedino kroz njihovo aktiviranje i rad može poboljšati situacija u zemlji.

CIVILNA I POLITIČKA PARTICIPACIJA

Kada je reč o participaciji građana u različitim organizacijama, razvijena civilna i politička participacija sugerise na visok nivo vertikalnog i horizontalnog poverenja, razvijenog civilnog društva i visokog nivoa participativne političke kulture. Važi i obrnuto, **manjak poverenja u institucije i nerazvijeno civilno društvo ukazuju da u društvu postoji manjak participativne kulture** jer se ona meša sa ostacima podaničke političke kulture (sklonost ka pokorovanju odlukama države – ispunjavanje obaveza i dužnosti).

Spremnost na lično učešće u akcijama koje imaju za cilj promene u lokalnoj zajednici (u bilo kojoj oblasti) predstavlja ključni preduslov za građanski aktivizam. **Na pitanje koliko su spremni da učestvuju u rešavanju najvećih problema sa kojima se suočavaju** (a to su, većim delom, nezaposlenost i loš životni standard) **tačno dve petine građana je odgovorilo da su spremni na to**. Muškarci su spremniji od žena za neposredno učešće u rešavanju problema, mlađi od 50 godina, učenici i građani sa višom ili visokom stručnom spremom, stručnjaci i tehničari. Na drugoj strani, prošle godine je **16% anketiranih učestvovalo u nekoj inicijativi ili akciji vezanoj za rešavanje problema u lokalnoj zajednici** (peticije, protesti, ulične akcije i sl.).

Dve petine građana misli da u Srbiji neće doći do nemira ili protesta u skorijoj budućnosti. Spremnost za učešće u protestima ili nemirima pokazuje tačno petina populacije. U protestima bi pre učestvovali muškarci nego žene; mladi (starosti do 29 godina), učenici/studenti i anketirani sa višom ili visokom školom, stručnjaci i tehničari.

Kada govorimo o aktivizmu građana, ako se pogledaju istraživački nalazi, čini se da je od aktivizma građana ostao i preživeo ekonomsku krizu samo politički aktivizam odnosno članstvo u političkim strankama. Tako je danas, **15% građana učlanjeno u neku stranku, od čega su njih 5% aktivni članovi** (stranački aktivisti). Nijedna druga organizacija koju smo ispitali nije se ni približila članstvu u strankama. Tako na primer, **sportske i rekreativne organizacije imaju 9% članstva** (od čega 4% čine aktivni članovi), a potom slede, profesionalna udruženja (6%) i sindikati (6%), dok se sve ostale organizacije ili akteri nalaze na 5% ili ispod 5% članstva.

U Srbiji je trenutno 17% ispitanih koji su zainteresovani za politiku i među njima možemo da tražimo one koji su spremni da participiraju u političkim strankama ili da budu deo nekih širih političkih akcija. To je u odnosu na prethodne dve-tri godine manje za 5%-8% ispitanih građana. Nekoliko je razloga zašto građani nisu, u većoj meri, zainteresovani za politiku: **gubljenje poverenja u političke stranke (trećina ispitanika), dok petina (21%) ne veruje političarima; apolitičnih građana je 14% što je nešto više u odnosu na ranije projekcije (5%-10%), dok svaki 11 ispitanik smatra da od političkog života mogu imati više štete nego koristi.** Na drugoj strani građani su iskreni u pogledu motiva za politički angažman pojedinaca: skoro dve trećine (65%) je odgovorilo da se radi o krajnje ličnim motivima i interesima, a još 13% anketiranih smatra da se radi o želji za vlašću i moći.

Pomalo je paradoksalna situacija u kojoj tek 7% građana veruje strankama i 17% su zainteresovani za politiku, a imamo visoke procenete izborne participacije.

Kada je reč o izbornom aktivizmu, nalazi iz istraživanja potkrepljuju faktičke podatke: **56% građana nam kaže da redovno izlazi na sve izbore i još 26% anketiranih dodaje da izlazi na većinu izbora.** Svaki deseti ispitanik nam je rekao da izlazi na manji broj izbornih ciklusa, dok je 8% građana koji nikada ne izlaze na izbore.

Na izbore redovno izlaze (iznad proseka) građani stariji od 50 godina, sa završenom dvogodišnjom ili trogodišnjom srednjom školom, tehničari i poljoprivrednici. Ako uzmemo u obzir vrednosne stavove, autoritarni građani više izlaze na izbore u odnosu na neautoritarne; nacionalni u odnosu na nenacionalne i nedemokrate u odnosu na demokrate.

Koji su razlozi izborne apstinencije? To su objektivni razlozi (bolest, loše vreme i sl.) i te razloge nam navodi 22% ispitanih (tzv. prinudni apstinenti).

Nezainteresovanih za politiku i izbore uopšte ima 17% i oni pripadaju grupu *apolitičnih građana* ili onih građana koji su veoma malo ili nimalo zainteresovani za politiku. Građana koji ne vidi svrhu izborima (samim tim imaju i ambivalentan odnosno prema demokratiji kao poželjnom poretku) ima 12%. **Ostali razlozi u zbiru čine 42% odgovora i to je grupa koja ima formulisan stav o izbornoj ponudi i racionalno kalkuliše u skladu sa svojim interesima i (ili) očekivanjima.**

Najveći broj građana se redovno informiše o političkim dešavanjima putem TV (34%), štampanih medija (17%) i putem razgovora sa ljudima iz svog okruženja (16%). Ove podatke treba tumačiti u kontekstu dve činjenice: Srbija je „tevecentrično“ društvo (TV se gleda više od 5 sati dnevno, više od polovine novca na medijskom tržištu ide na TV) i prosečne starosti ispitanika (48% građana je starije od 50 godina, među kojima je penetracija interneta mala).

POVERENJE U INSTITUCIJE

Dva su osnovna zaključka koja se mogu izvesti iz rezultata dobijenih ovim istraživanjem, u pogledu poverenja u institucije.

Prvo, prisutan je **opšti trend pada poverenja u svaku od merenih institucija**. Ovakav trend može biti posledica različitih faktora, u kojima su najznačajniji (1) opšte nezadovoljstvo građana sveukupnom ekonomskom situacijom koje rezultira negativnim stavom prema svim institucijama i (2) određeni društveni, politički i ekonomski događaji čiji je kontekst značajno uticao na formulisanje stavova prema ovim institucijama. Ono što je posebno zabrinjavajuće je intenzitet opadanja poverenja – za svega tri meseca, poverenje prema nekim institucijama je palo za prosečnih 10%, dok je u nekim slučajevima (poput crkve/verske ustanove) išlo i preko 20%.

Drugo, osnovni nalaz se suštinski poklapa sa nekoliko prethodnih istraživanja: **i dalje se, po nivou poverenja koje uživaju, na prva tri mesta nalaze vojska, crkva i policija.** Ove tri institucije se, u zavisnosti od perioda i društvenih i političkih okolnosti, smenjuju na vodećim pozicijama godinama unazad. Ipak, za razliku od prethodnih istraživanja, polovično poverenje građana sada ima samo vojska (50%), a slede crkva sa 39% i policija sa 38%. Sve ostale institucije uživaju poverenje manje od jedne trećine građana, pri čemu su na dnu lestvice političke stranke kojima veruje svega 7% građana, dok čak dve trećine ispitanika izražava nepoverenje.

Najveće poverenje ima vojska (50%), potom crkva (39%) i policija (38%). Vladi veruje 31%, predsedniku Srbije 27%, Narodnoj skupštini 20%, a političkim strankama samo 7% ispitanih. Na dnu liste se (uz stranke) nalaze još i nevladine organizacije (12%), mediji (13%) i sudstvo (18%). U poređenju pet nezavisnih institucija, najveći stepen poverenja uživa Zaštitnik građana – 25%, a slede Poverenik za informacije od javnog značaja sa poverenjem petine građana i Agencija za borbu protiv korupcije sa 13%. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Državna revizorska institucija nalaze se na poslednja dva mesta, sa poverenjem manjim od 10%.

Poverenje u EU iznosi 26%, NATO 4%, SAD 6% i Rusiju 31% ispitanih građana. Članstvo Srbije u EU ne odobrava nešto više od jedne trećine građana (37%), a odobrava tačno polovina ispitanika. Za članstvo u NATO glasalo bi 12% ispitanih naspram 73% ispitanih građana koji se tome protive.

IZBORNI SISTEM

Građani Srbije su skloni da prilikom glasanja na parlamentarnim izborima odluku o izboru političke opcije donose na osnovu imena nosioca liste, to jest na osnovu lidera političke partije. Na ovaj način građani priznaju da im imena potencijalnih poslanika/odbornika na partijskoj listi ne znače previše.

Svesni toga da političke partije vrše konačni odabir poslanika u parlamentu, većina građana smatra da im trenutni izborni sistem ne omogućava da na pravi način izraze svoju izbornu volju i većinski se zalažu sa sistem u kome bi se znalo ko njih i njihovu opštinu/grad ili barem region predstavlja u parlamentu.

U ovom trenutku skoro tri četvrtine Srbije nema ili ne zna da ima svog predstavnika u Narodnoj Skupštini, a više od polovine ispitanika (55%) smatra da nema dovoljno informacija o radu poslanika u parlamentu.

S druge strane, i sami građani ne pokazuju preveliku želju da se aktivnije uključe u rad parlamenta i skoro tri četvrtine ispitanika nije zainteresovano ili jednostavno nema želju da se aktivnije uključi u rad ove institucije.

5. PERCEPCIJA TRENUTNE SITUACIJE U SRBIJI

Građani Srbije smatraju da se država u kojoj žive kreće u lošem pravcu. Nešto više od dve petine ispitanika smatra da zajedno sa svojom porodicom živi nepodnošljivo ili teško podnošljivo, a dve petine građana doživljava sebe kao gubitnika u događanjima koja su obeležila prethodnu deceniju.

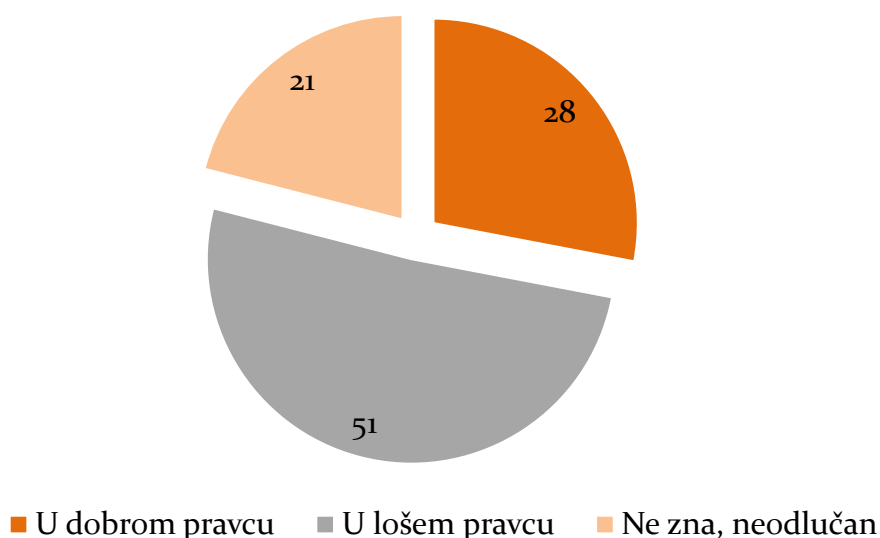
Među građanima prevladavaju negativna osećanja, te je tako najbrojnija ona grupa ispitanika unutar koje dominiraju strah i zabrinutost. Kao ključne razloge za brigu jedna trećina građana izdvaja hronični nedostatak radnih mesta i nesigurnost postojećeg posla. Neispunjena obećanja kojima su građani bili svedoci u prethodnim godinama, kao i realno sagledavanje situacije u kojoj se zemlja trenutno nalazi, su doveli do toga da više od jedne polovine ispitanika smatra da se problemi sa kojima se Srbija suočava, pa samim tim i nezaposlenost, neće rešiti u narednih pet godina.

No i pored negativnih iskustava koja su imali sa političkim partijama i političarima, građani i dalje smatraju da su ovi subjekti, zajedno sa političkim institucijama koje kreiraju, ključni faktori rešavanja problema u Srbiji i da se jedino kroz njihovo aktiviranje i rad može poboljšati situacija u zemlji.

5.1. Budućnost Srbije – u kome pravcu se kreće zemlja?

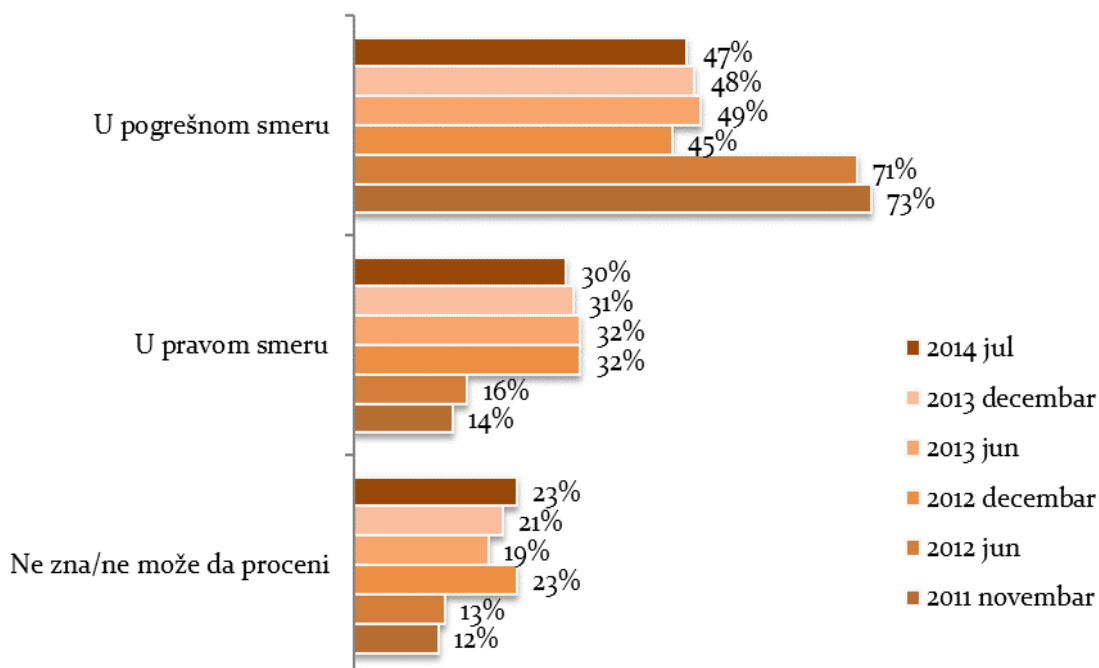
Prvi put posle dužeg vremena u CeSID-ovim istraživanjima pronalazimo više od polovine ispitanika koji smatraju da pravac u kome se kreće Srbija nije dobar – grafikon 5.1.1.

Grafikon 5.1.1. Uopšte uzev, da li naša zemlja ide u dobrom ili lošem pravcu? (u %)

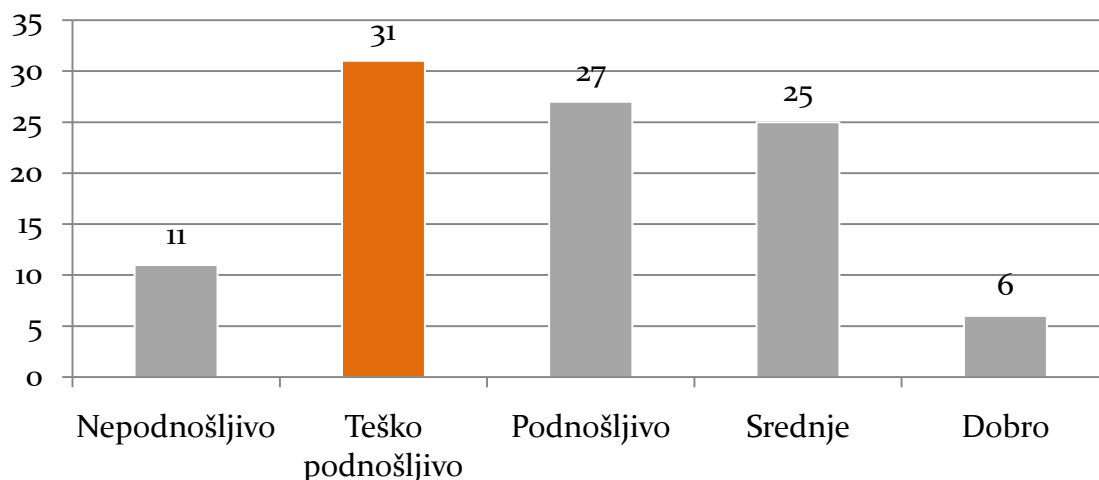
Nasuprot ovoj grupi „pesimista“ nalazimo 28% građana koji veruju u bolju budućnost Srbije, dok je jedna petina onih koji su neodlučni, to jest nisu u stanju da procene pravac kretanja države u kojoj žive. Uporedni podaci za pitanje budućnosti Srbije, predstavljeni u grafikonu 5.1.2, ukazuju da je pesimizam dosegao maksimum u zimu 2011. godine kada je čak 73% građana smatralo da se Srbija kreće u lošem pravcu.

Grafikon 5.1.2. U kom pravcu se kreće Srbija – uporedni podaci

Počevši od decembra 2012. godine, beležimo porast optimizma među građanima Srbije i smanjenje broj ispitanika koji su Srbiji pretpostavljali lošu budućnost. Na uštrb grupe pesimista, koji su u uzorku učestvovali sa nešto manje od polovine ispitanika, beležimo rast grupe građana koji su verovali da se Srbija kreće u dobrom pravcu. Iako promena u odnosu na period od pre godinu dana nije alarmantna, ipak treba istaći da je ovo prvi put od 2013. godine da je procenat negativne percepcije kretanja Srbije prešao granicu od 50%, dok je procenat pozitivnog doživljaja pravca u kome se kreće država pao ispod 30%.

Grafikon 5.1.3. Kako živite Vi i Vaša porodica? (u %)

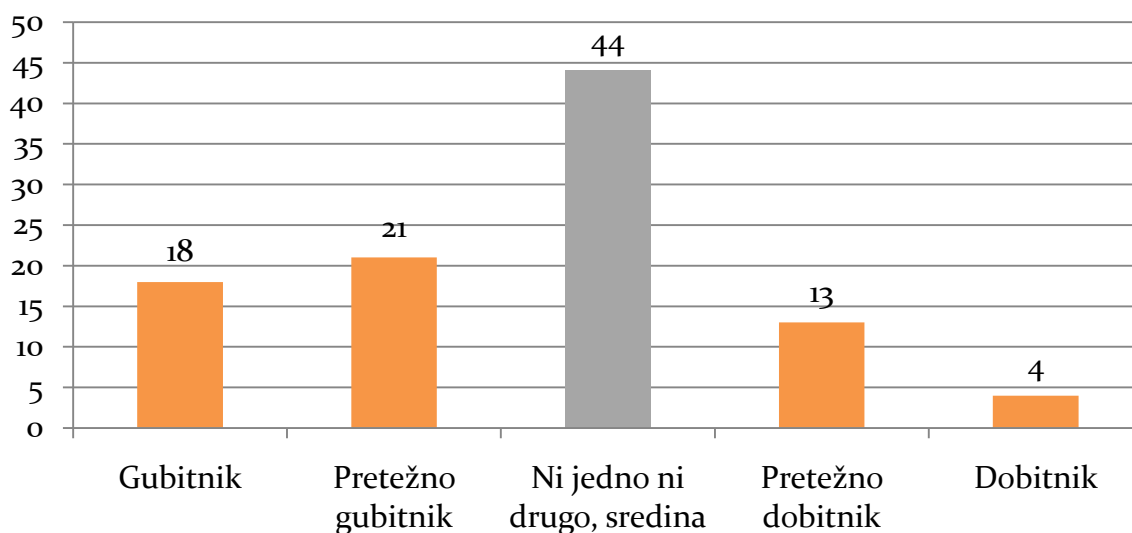
Stranačka opredeljenost značajno utiče na doživljaj pravca u kome se kreće Srbija. Među potencijalnim glasačima Srpske napredne stranke pronalazimo čak dve trećine ispitanika koji smatraju da se zemlja kreće u dobrom pravcu.

Zanimljivo je da se, osim opozicionih partija, veliki procenat kritičara pravca u kome se kreće zemlja nalazi u redovima članice vladajuće koalicije - Socijalističke partije Srbije. Čak 61% pristalica ove političke opcije smatra da je pravac u kome se kreće zemlja loš, dok je za nijansu više od jedne četvrtine onih koji ga smatraju dobrim.

Pad optimizma po pitanju budućnosti zemlje u velikoj meri je kompatibilan sa visokim procentom građana koji smatraju da žive teško podnošljivo ili nepodnošljivo – grafikon 5.1.3. Više od dve petine ispitanika (42%) tvrdi da žive nepodnošljivo ili teško podnošljivo. Za nijansu više od jedne četvrtine građana tvrdi da živi podnošljivo, dok je onih koji žive osrednje jedna četvrtina.

Svega 6% građana Srbije tvrdi da, zajedno sa svojim najbližim, vodi dobar život.

Grafikon 5.1.4. Da li sebe doživljavate kao dobitnika ili gubitnika u poslednjih deset godina (u %)

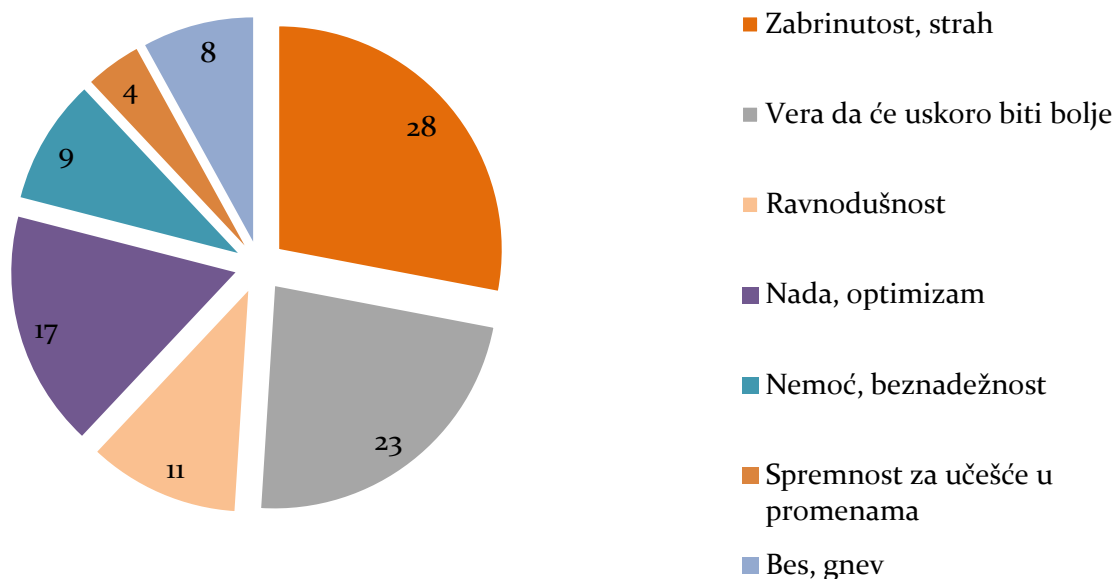
Nezadovoljstvo kvalitetom života se može tumačiti i percepcijom sopstvene uloge u poslednjih deset godina. Na pitanje da li sebe doživljavaju kao gubitnika ili dobitnika posle svih dešavanja u poslednjih deset godina, dve petine građana Srbije sebe smatra gubitnikom tranzicionog procesa – grafikon 5.1.4.

Dobitnika je veoma malo, svega 4%, dok je još 13% onih koji sebe smatraju umerenim dobitnicima. Najveći broj građana (44%) nije u stanju da se jasno svrsta ni na jednu stranu te tako ne smatraju sebe niti dobitnicima niti gubitnicima.

Demografski gledano, ljude koji sebe smatraju gubitnicima nalazimo podjednako među pripadnicima oba pola, ali je zanimljivo da oni dominiraju unutar grupe građana starijih od 50, a mlađih od 70 godina. Radi se o građanima koji još uvek nisu uspeli da obezbede penziju, mnogi od njih su bez posla i veoma su nesigurni po pitanju sopstvene budućnosti i ekonomskog statusa. Među građanima koji sebe smatraju gubitnicima najviše je onih koji su pesimisti i po pitanju izgleda i očekivanja od sopstvene budućnosti. U proseku, građani Srbije se na skali percepcije sopstvene budućnosti grupišu oko zlatne sredine.

Najveći procenat građana se na skali od 1 do 10, pri čemu 1 označava da će im budućnost biti veoma loša, a 10 da će im budućnost biti veoma dobra, pozicionirao na sredini – 5.

Grafikon 5.1.5. Koje od sledećih raspoloženja najčešće prevladava kod Vas? (u %)

Građani Srbije su podeljeni i po pitanju raspoloženja koje najčešće osećaju i koje prevladava kod njih – grafikon 5.1.5. Među ispitanicima je dominantna grupa građana unutar koje dominiraju strah i zabrinutost – 28%. Osim straha i zabrinutosti, kod 11% ispitanika dominira osećanje ravnodušnosti, a kod 9% nemoći i beznadežnosti, dok 8% građana, što je veoma zabrinjavajući podatak, najčešće oseća bes i gnev.

Iako negativna osećanja u ukupnom zbiru, prevladavaju kod više od polovine ispitanika, tačnije kod 56% građana Srbije, ipak treba istaći da kod više od dve petine ispitanika (44%) u načelu dominiraju pozitivna osećanja. Skoro jedna četvrtina građana (23%) Srbije nosi sa sobom veru da će im uskoro biti bolje, dok kod 17% ispitanika prevladavaju osećanja optimizma i nade. Zabrinjavajuće je mali procenat ispitanika koji su spremni da se aktiviraju i da svojim delovanjem iniciraju promene na bolje – svega 4%.

Pozitivna osećanja u nešto većoj meri gaje muškarci u odnosu na žene, visoko obrazovani u odnosu na ispitanike sa nižim stepenom obrazovanja, mlađi u odnosu na starije, ali i pristalice vladajuće stranke (SNS) u odnosu na pristalice ostalih političkih partija.

5.2. Problemi sa kojima se suočavaju građani Srbije i ko ih može rešiti

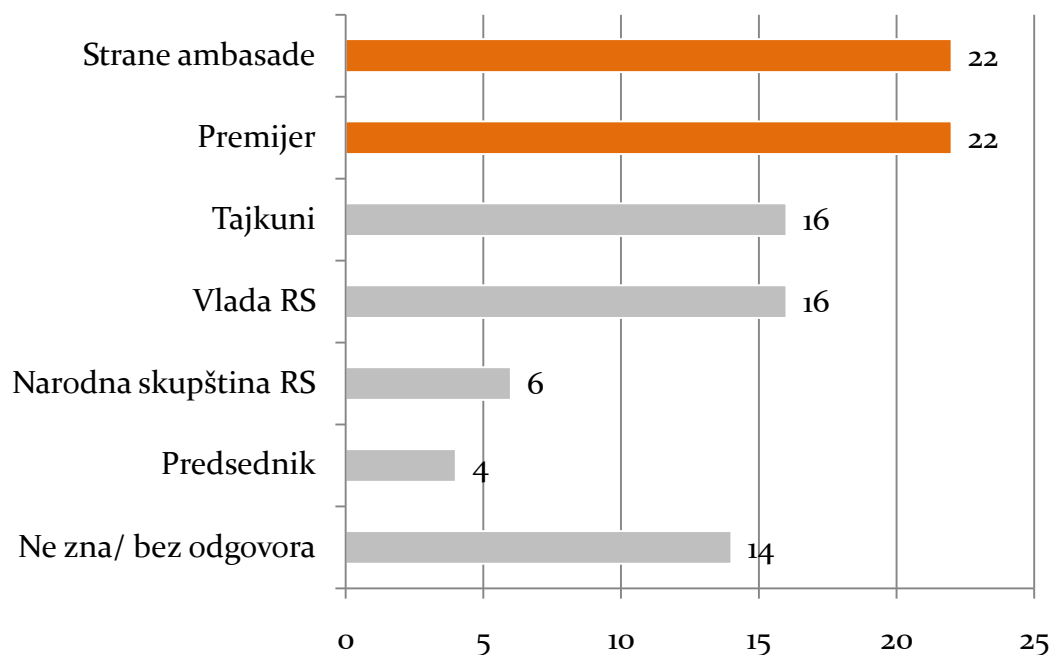
Građane Srbije pre svega zabrinjava loša ekonomska situacija u zemlji i nizak životni standard sa kojim se suočavaju. Svesni uticaja političkih činilaca na poboljšanje kvaliteta života, građani smatraju da bi veći aktivizam i rad političkih partija i institucija sistema mogao dovesti do rešavanja njihovih problema i, pre svega, do unapređenja loših uslova života u Srbiji.

„Jačanje odgovornosti izabranih predstavnika građana u Srbiji (*Ljudi na prvom mestu*)“

Ipak, kada građane direktno pitamo gde se nalazi centar iz koga se donose odluke o budućnosti njihove zemlje, većina građana ga vezuje za jednog čoveka ili strane činioce – grafikon 5.2.6.

Grafikon 5.2.6. Na kom mestu se donose odluke o budućnosti Srbije? (u %)

Istovetan procenat građana (22%) smatra da odluke o budućnosti Srbije donosi premijer Vlade Republike Srbije i strani ambasadori akreditovani u našoj zemlji.

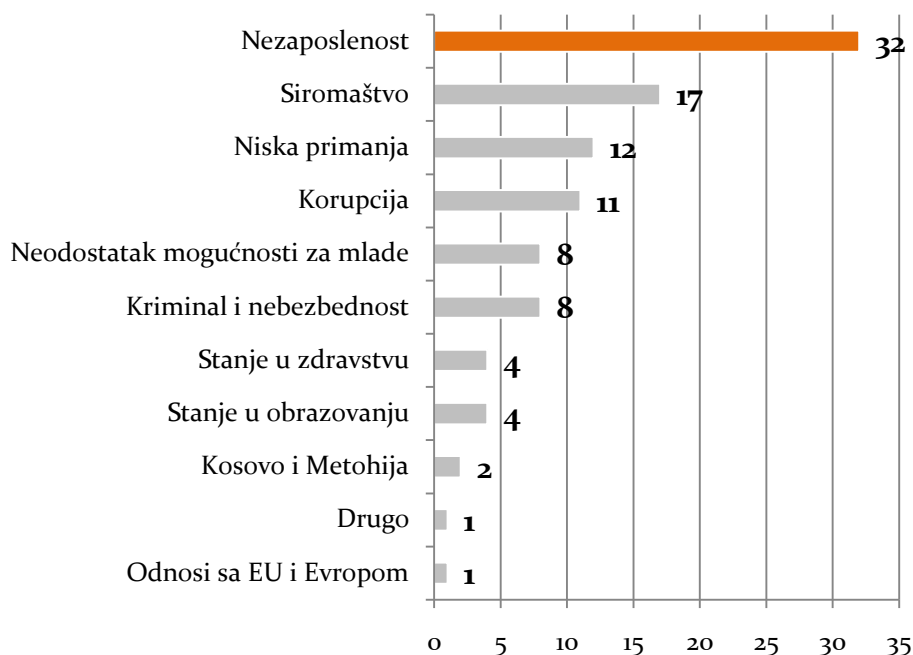
Vlada Republike Srbije, kao najviši izvršni organ vlasti, deli treće mesto na listi donosilaca odluka od kojih zavisi budućnost zemlje sa tajkunima. Odluke srpskog parlamenta relevantnim za budućnost zemlje smatra svega 6% građana, a predsednika tek 4%.

Od onih koji donose odluke o budućnosti Srbije građani očekuju da reše goruće probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju. Na prvom mestu, po broju građana koji su ovaj problem naveli kao glavni, nalazi se nezaposlenost – grafikon 5.2.7.

Skoro jedna trećina građana Srbije (32%) smatra da je nezaposlenost glavni problem Srbije i njenih građana. Ekonomski problemi se nalaze i na drugom i trećem mestu ove nepopularne liste, pa je tako siromaštvo na drugom mestu sa 17% onih koji ga smatraju glavnim problemom Srbije, a niska primanja na trećem mestu sa 12% građana koji apostrofiraju niske plate i penzije koje primaju kao svoj ključni problem.

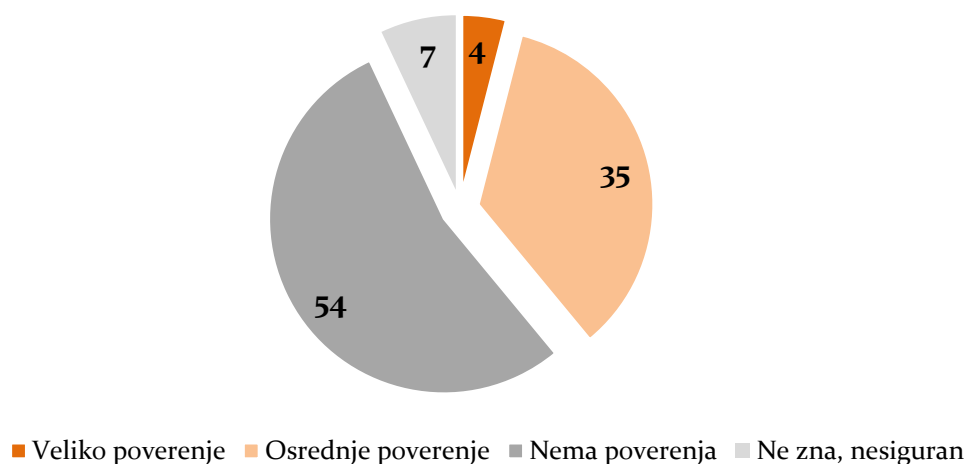
Grafikon 5.2.7. Koji su glavni problemi sa kojima se suočavaju građani Srbije? (u %)

Tek na četvrtom mestu po važnosti na ovoj skali problema sa kojima se suočavaju građani Srbije, nalazimo jedan problem koji nije vezan za negativne ekonomske pokazatelje u zemlji ili barem nije direktno povezan sa njima.

Svaki deveti građanin Srbije izdvaja korupciju kao ključni problem koji značajno unazađuje kvalitet života u zemlji u tranziciji kakva je Srbija u ovom trenutku. Svi ostali problemi, pa čak i oni naizgled veliki koji umnogome mogu da odluče put Srbije u budućnosti, poput statusa Kosova i Metohije, odnosa sa Evropskom unijom i razvijenim zemljama, pa čak i nivo kriminala i bezbednosti u zemlji, su pali u drugi plan u odnosu na nezaposlenost i nizak životni standard.

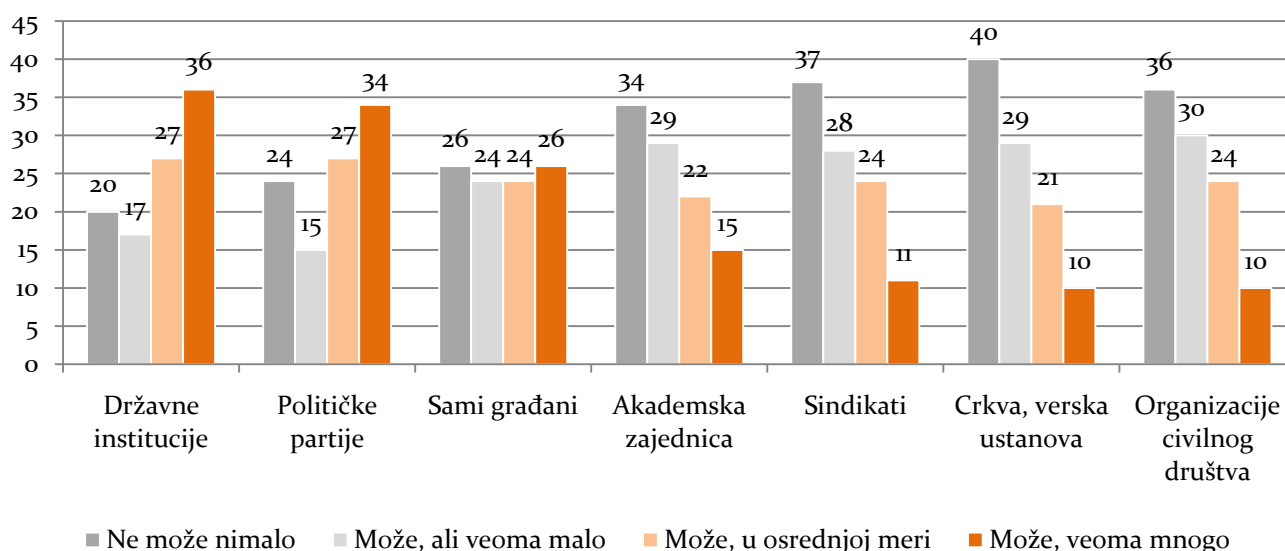
Grafikon 5.2.8. Da li, i ako da u kojoj meri, imate poverenja da će ovi problemi biti uspešno rešeni u sledećih pet godina? (u %)

S obzirom na dosadašnja iskustva građana u procesu rešavanja njihovih problema, ne treba da nas čudi podatak da je više od polovine građana uvereno da se gore navedeni problemi ne mogu i neće rešiti u narednih pet godina – grafikon 5.2.8.

Dve petine građana (39%) ima veliko i osrednje poverenje u to da će njihovi problemi biti rešeni u vremenskom razdoblju od narednih pet godina, dok je naspram njih 54% „pesimista“, to jest onih ispitanika koji su oprezni u proceni eventualnog rešavanja problema sa kojima se Srbija i njeni građani suočavaju. „Optimiste“ od „pesimista“ odvaja isključivo njihovo partijsko opredeljenje, pa je tako među „optimistima“ najveći broj potencijalnih glasača Srpske napredne stranke među kojima pronalazimo čak 70% onih koji imaju veliko i delimično poverenje da će se problemi sa kojima se građani suočavaju rešiti u narednih pet godina.

Grafikon 5.2.9. Ko može da pomogne u rešavanju ovih problema i u kojoj meri? (u %)

Ključni faktori koji mogu direktno ili posredno učestvovati u rešavanju problema sa kojima se građani suočavaju su državne institucije i političke partije. Više od jedne trećine građana (36%) smatra da su državne institucije ključ za rešenje problema i da mogu u velikoj meri doprineti poboljšanju situacije u ovim oblastima. Takođe, više od jedne trećine ispitanika (34%) to isto tvrdi za političke partije.

Procenat onih koji veruju u snagu civilnog društva po pitanju rešavanja problema sa kojima se suočavaju građani iznosi 34%, od čega 10% veruje da nevladine organizacije mogu u velikoj meri pomoći u rešavanju ovih problema, a 24% da je ta pomoć osrednjeg karaktera.

Polovina ispitanika veruje da građani sami kroz intenzivnije aktiviranje u javnom životu mogu doprineti rešavanju problema sa kojima se suočavaju. Od ovog broja polovina građana smatra da njihova uloga u rešavanju problema može biti velika, dok polovina smatra da mogu pomoći u osrednjoj meri.

6. CIVILNA I POLITIČKA PARTICIPACIJA

Razvijena civilna i politička participacija sugerise na visok nivo vertikalnog i horizontalnog poverenja, razvijenog civilnog društva i visokog nivoa participativne političke kulture. Važi i obrnuto, **manjak poverenja u institucije i nerazvijeno civilno društvo ukazuju da u društvu postoji manjak participativne kulture jer se ona meša sa ostacima podaničke političke kulture (sklonost ka pokorovanju odlukama države – ispunjavanje obaveza i dužnosti).**

U ovom poglavlju, govorićemo o spremnosti na lični angažman u rešavanju problema u lokalnoj zajednici i aktivizmu građana, sa posebnim naglaskom na politički i izborni aktivizam.

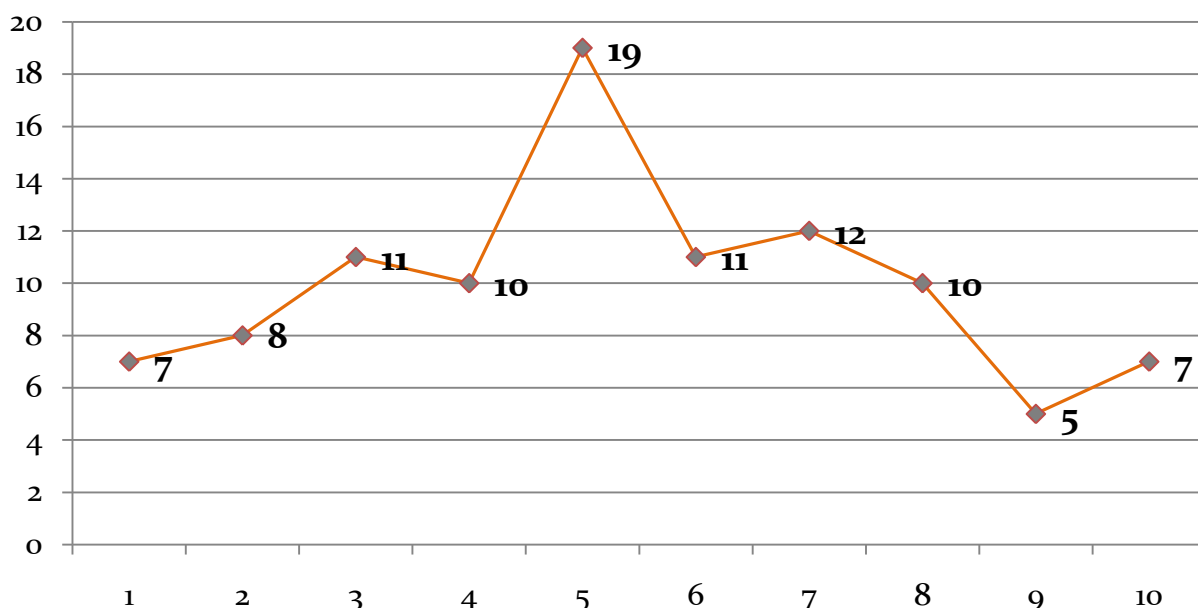
6.1. Spremnost na lični angažman u lokalnoj zajednici

Spremnost na lično učešće u akcijama koje imaju za cilj promene u lokalnoj zajednici (u bilo kojoj oblasti) **predstavlja ključni preduslov za građanski aktivizam.** Međutim, pre konkretnih pitanja o njihovoj spremnosti za ličnim angažmanom u lokalnoj zajednici, postavili smo ispitanicima pitanje da nam ocene u kojoj meri osećaju da mogu slobodno da biraju i odlučuju o sopstvenom životu. Pitanje se, zapravo, odnosilo na to da građani na skali od 1 do 10 ocene koliko su slobodni da odlučuju u svom životu, gde 1 označava da *uopšte nemaju kontrolu nad životom niti da imaju uticaja na to šta im se trenutno događa*, a 10 da *imaju potpunu kontrolu nad onim što im se dešava*.

Najviše odgovora je grupisano oko sredine skale (ukupno 19%) što ukazuje da je **percepcija građana takva da oni sami ne veruju da imaju potpunu kontrolu nad sopstvenim životom.** Nalazi dobijaju na značaju ako uzmemo u obzir da je još 36% ispitanih koji se na skali nalaze između 1 i 4.

Na drugoj strani, **svaki četvrti građanin smatra da ima veliki uticaj na dešavanja u sopstvenom životu odnosno da u slobodno odlučuju o životnim problemima.** Ta grupa svakako pripada onima koje je lakše animirati i uključiti u neku vrstu društvenog aktivizma.

Grafikon 6.1.1. Percepcija o mogućnostima za slobodno biranje i odlučivanje o životu (u %)

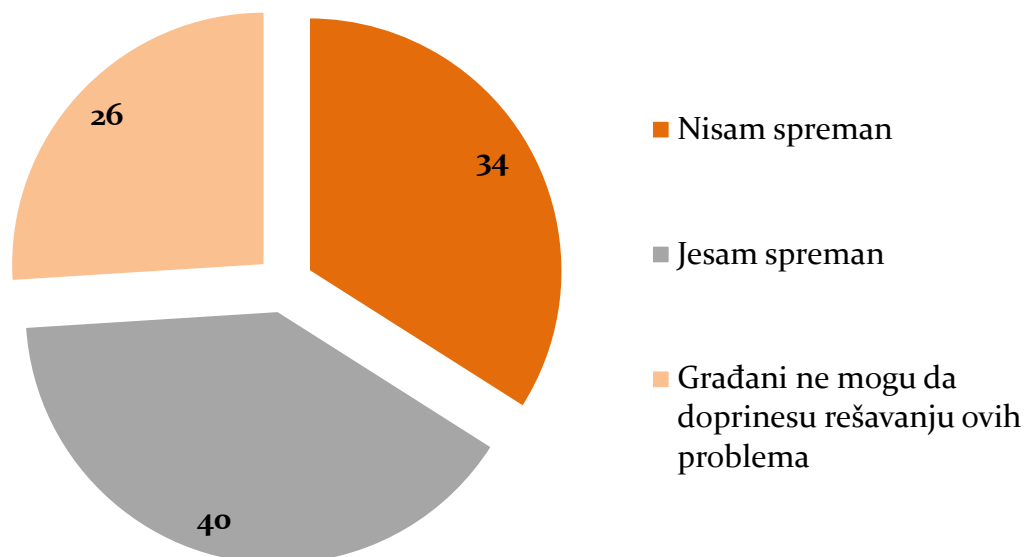

Na uvodno pitanje koliko su spremni da učestvuju u rešavanju najvećih problema sa kojima se suočavaju (a to su, većim delom, nezaposlenost i loš životni standard) tačno dve petine građana je odgovorilo da su spremni na to. U toj grupi možemo da nađemo one građane koji su već učestvovali u nekim akcijama ili makar one koji, pod određenim uslovima, mogu da budu deo nekih budućih akcija.

Trećina je ispitanih koji izričito kažu da nisu spremni, a 26% građana kaže da građani uopšte ne mogu da doprinesu rešavanju ovih problema. Za očekivati je da među ovih 26% većinu čine ispitanici koji ne veruju da su građani važan akter društvenih promena.

Muškarci su spremniji od žena za neposredno učešće u rešavanju problema, mlađi od 50 godina, učenici i građani sa višom ili visokom stručnom spremom, stručnjaci i tehničari.

Grafikon 6.1.2. Da li ste Vi lično spremni ili niste spremni da učestvujete u rešavanju najvećih problema? (u %)

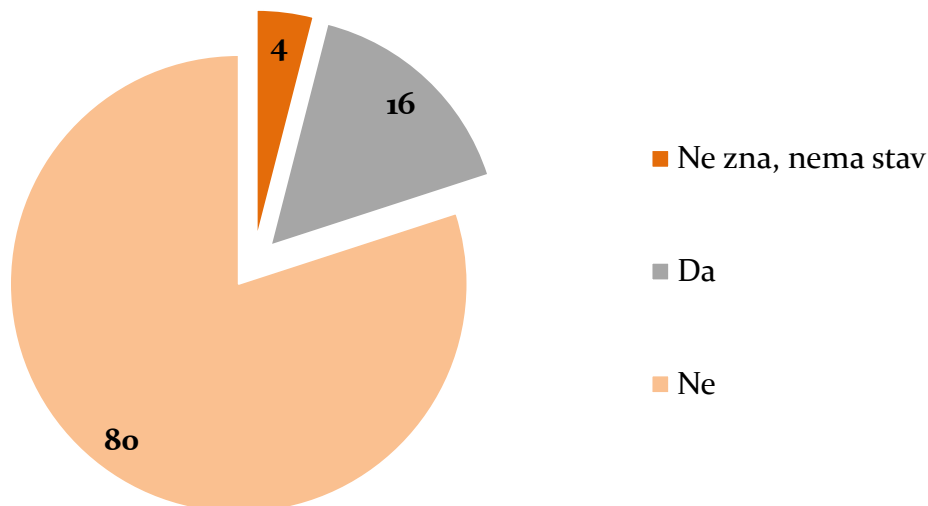

Sa opštijeg plana o spremnosti na lični angažman, prešli smo na konkretniji nivo u kome smo pitali građane **da li su u poslednjih godinu dana sami preduzeli ili aktivno učestvovali u bilo kakvoj akciji ili inicijativi vezanoj za rešavanje nekog problema u lokalnoj zajednici**. Na ovom pitanju se dobijaju mnogo precizniji i realniji podaci o građanskom angažmanu u lokalnoj zajednici.

Tako je prošle godine **16% anketiranih učestvovalo u nekoj inicijativi ili akciji vezanoj za rešavanje problema u lokalnoj zajednici** (peticije, protesti, ulične akcije i sl.). Ti podaci su na tragu ranijih istraživanja, čak su i bolji u odnosu na neka ranija istraživanja kada taj procenat nije bio veći od 12%.

Ni u jednoj akciji u proteklih 12 meseci nije učestvovalo čak 80% ispitanih uz zanemarljiv broj neodlučnih ili bez stava (samo 4%).

Grafikon 6.1.3. Da li ste u poslednjih godinu dana sami preduzeli ili aktivno učestvovali u bilo kakvoj akciji ili inicijativi vezanoj za rešavanje nekog problema u vašoj lokalnoj zajednici? (u %)

Građani su više zainteresovani za mogućnost da utiču na odluke na lokalnom nego na nacionalnom nivou – 29% naspram 19% anketiranih koji uglavnom ili u potpunosti žele da utiču na odluke vlasti. To pokazuje da je lakše uključiti građane u neku akciju koja je bliža njima ili njihovoj porodici (ili kraju/mestu/regionu u kome žive), nego na događaje koji se dešavaju na nacionalnom nivou.

Tabela 6.1.1. Da li želite da utičete na odluke vlasti na sledećim nivoima... (u %)

	Nacionalni nivo	Lokalni nivo
Ne zna, nema stav	12	11
U potpunosti ne	37	33
Uglavnom ne	17	13
Niti želim, niti ne želim	15	14
Uglavnom da	13	18
U potpunosti da	6	11
Ukupno	100	100

6.2. Aktivizam građana

U ovom poglavlju biće reči o tri teme: (1) spremnost građana na učešće u protestima, (2) angažovanje građana u različitim civilnim i političkim akterima i organizacijama i (3) politički i izborni aktivizam, kao forme učešća koje su najbliže i najzastupljenije u javnom mnenju Srbije.

Učešće u protestima

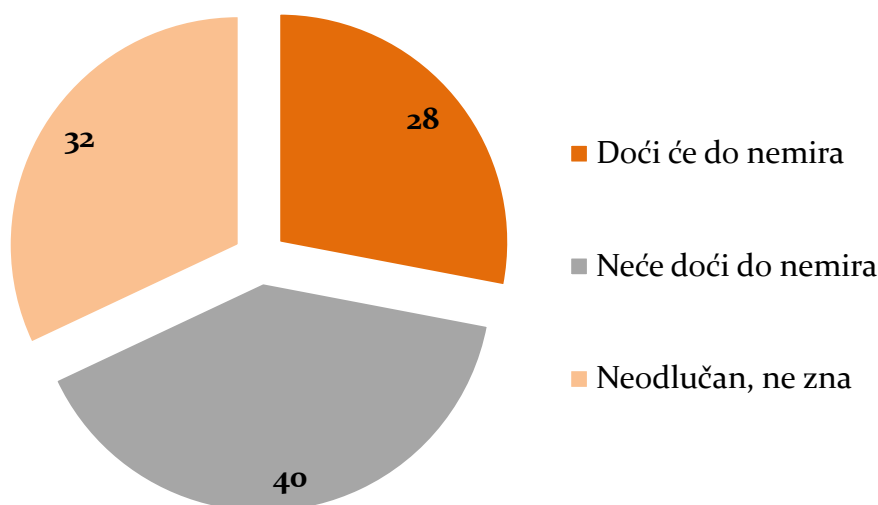
Kada razgovaramo o protestima i protestnoj energiji u Srbiji, moramo imati u vidu tri važna elementa:

„Jačanje odgovornosti izabranih predstavnika građana u Srbiji (*Ljudi na prvom mestu*)“

(1) prvi je kontekst u kome se istraživanje realizuje, (2) drugi se odnosi na trenutnu raspodelu stranačkih rejtinga, a (3) treći je nivo (ne)poverenja u institucije i (ne)razvijenost civilnog društva. Srbija se nalazi u dugom procesu tranzicije, sa visokom stopom nezaposlenosti i negativnom procenom sopstvenog standarda (42% anketiranih misli da živi teško podnošljivo ili nepodnošljivo), pa preovlađuje neka vrsta apatičnosti i procene da oni kao građani mogu malo ili nimalo da utiču na promene u svom okruženju. Iako postoji EU perspektiva, taj proces je dugotrajan i prema najavama svih relevantnih aktera on će trajati (makar) do 2020. godine. Učešće u protestima zahteva visoku stopu mobilisanosti i resursa što je teško očekivati u kontekstu činjenice da najveća stranka u Srbiji ima skoro natpolovičnu podršku u javnom mnenju. Na kraju, poverenje u institucije (posebno u nosioce *zahteva* koji dolaze od strane građana – mediji, OCD, stranke) je nisko, a civilno društvo nedovoljno razvijeno (i sa visokom stopom nepoverenja) što skupa ne predstavlja plodno tle za kumuliranje protestne energije.

Tako dve petine građana misli da u Srbiji neće doći do nemira ili protesta u skorijoj budućnosti. Na drugoj strani, procenat onih koji ne mogu da zauzmu stav ili ne znaju odgovor i onih koji ocenjuju da su ti protesti mogući je relativno ujednačen: 32% naspram 28%.

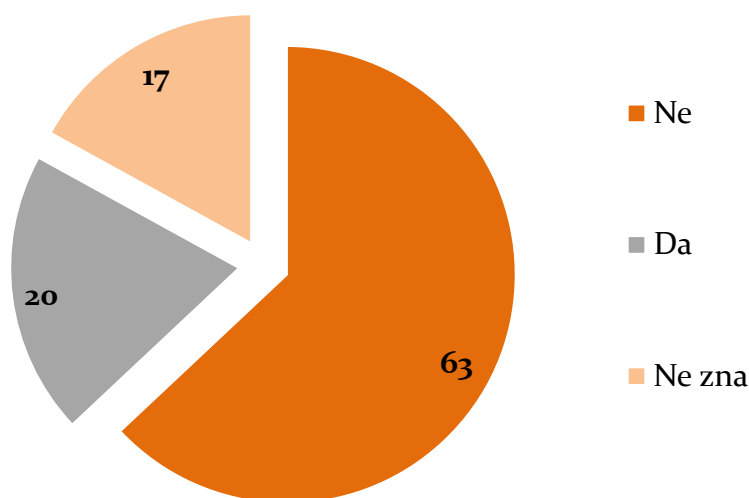
Grafikon 6.2.1. Da li će u skoroj budućnosti doći ili neće doći do masovnijih protesta i nemira? (u %)

Na hipotetičko pitanje, **da li bi učestvovali u protestima ako bi do njih došlo, skoro dve trećine (63%) daje negativan odgovor. Spremnost za učešće u protestima ili nemirima pokazuje tačno petina populacije.** Tri procenta manje je ispitanih koji ne znaju ili nemaju stav o ovom pitanju.

U protestima bi pre učestvovali muškarci nego žene; mladi (starosti do 29 godina), učenici/studenti i anketirani sa višom ili visokom školom, stručnjaci i tehničari. Gledano na vrednosnoj skali, modernisti su spremniji na učešće u protestima u odnosu na tradicionaliste; nekomformisti u odnosu na komformiste; neautoritarni u odnosu na autoritarne; nacionalni u odnosu na nenacionalne i, što je zanimljivo, nedemokrate u odnosu na demokrate.

Grafikon 6.2.2. Ako bi došlo do protesta, da li biste Vi u njima učestvovali? (u %)

Svi ovi nalazi nisu neočekivani, imajući u vidu da građani ne pokazuju spremnost za značajniju participaciju u civilnim organizacijama, niti su u značajnim procentima učestvovali u akcijama koje su imale za cilj unapređenje života u lokalnoj zajednici.

Ako na tu vrstu društvene apatije dodamo i činjenicu da vladajuće stranke imaju podršku veću od 60% izbornoj orijentisanih, ne čudi da većina građana ne bi učestvovala u nekim protestima ili nemirima, ukoliko bi do njih uopšte došlo.

Obim i intenzitet angažovanja građana u civilnim i političkim organizacijama

Građanima smo, kada je reč o društvenom aktivizmu, ponudili listu od 11 različitih civilnih i političkih organizacija i zamolili ih da nam kažu da li su članovi istih, i ako jesu, da li su u njima aktivni i u kojoj meri. Organizacije su izabrane tako da obuhvate različite nivoe i oblasti mogućeg građanskog aktivizma i nalazi će biti uporedivi sa istim istraživanjima iz 2014. odnosno 2007. godine (poslednja pretkrizna godina).

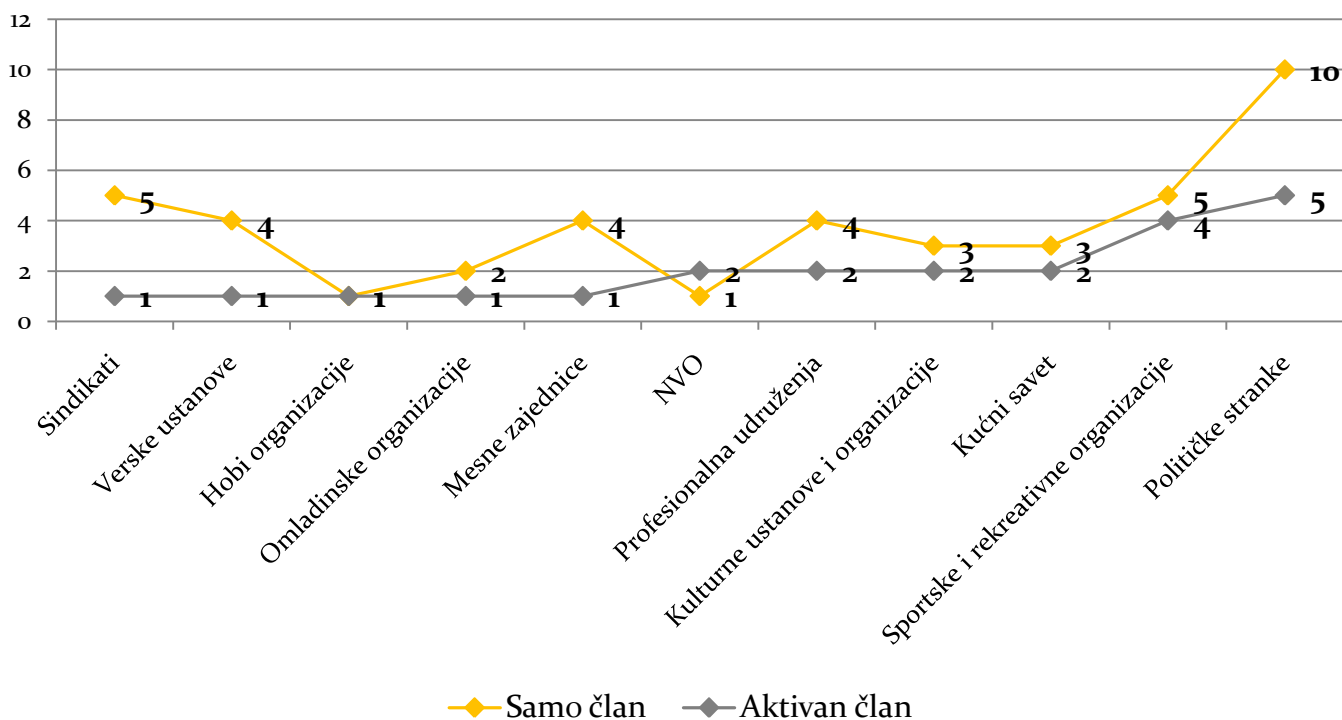
Ako se pogledaju nalazi iz 2015. godine, čini se da je od aktivizma građana ostao i preživeo ekonomsku krizu samo politički aktivizam odnosno članstvo u političkim strankama. Tako je danas, 15% građana učlanjeno u neku stranku, od čega su njih 5% aktivni članovi (stranački aktivisti). Nijedna druga organizacija koju smo ispitali nije se, prema aktivizmu građana, ni približila članstvu u strankama.

Drugu grupu organizacija čine one koje okupljaju između 6% i 9% članova. Među njima se izdvajaju sportske i rekreativne organizacije sa 9% članstva, od čega 4% čine aktivni članovi. Potom slede, profesionalna udruženja (6%) i sindikati (6%). Tako je Srbija veoma zanimljiva zemlja jer je u njoj više članova političkih stranaka nego članova sindikata, što nije čest slučaj u razvijenijim društvima.

Ako uporedimo ove rezultate sa ranijim ciklusima, posebno sa onim od pre ekonomske krize (2007), beležimo značajne padove. Tako su 2007. godine, 25% građana bili članovi sportskih/rekreativnih organizacija, a u sindikatima je bilo 13% ispitanih. U odnosu na početak 2014. nema bitnijih odstupanja.

Treću, poslednju grupu, čine organizacije sa članstvom od 5% ili manje i to je, ujedno, najbrojnija grupa. U toj grupi su: kućni savet, kulturne ustanove, mesne zajednice i crkva/verske ustanove sa po 5% članstva odnosno organizacije civilnog društva i omladinske organizacije (po 3%) i hobističke organizacije sa (samo) 1% članova. U odnosu na 2007. beležimo ozbiljne padove u aktivizmu kod svih ovih organizacija, dok je crkva ili verska ustanova jedina organizacija kod koje beležimo veliki pad i u odnosu na period od samo godinu dana (2014: 18%, 2015: 5%).

Grafikon 6.2.3. Obim i intenzitet članstva u civilnim i političkim organizacijama (u %)

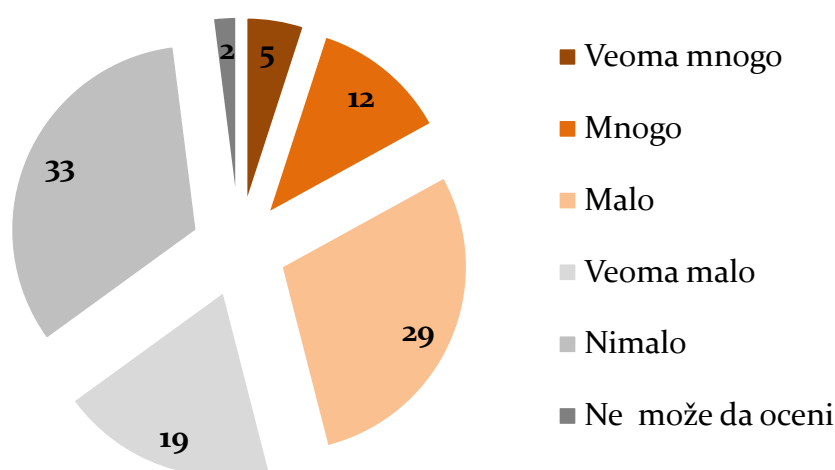
Imajući u vidu veoma niske procenete anketiranih koji su aktivni članovi, nismo u prilici da uđemo u dublju analizu njihovog aktivizma. Možemo samo da konstatujemo da je među stranačkim aktivistima trećina ispitanih koji su veoma aktivni (31% su osrednje, a 37% malo angažovani), tok je procenat veoma angažovanih građana među aktivnim članstvom sportskih ili rekreativnih organizacija - 46%.

Politički aktivizam

Budući da je jedini značajniji aktivizam trenutno onaj koji se odnosi na članstvo u političkim strankama, naš sledeći korak je da ispitamo odnos građana prema političkom aktivizmu. Odgovorićemo na tri pitanja: (1) koliko su građani zainteresovani za politiku, (2) zašto nema većeg angažmana u političkom životu i (3) koji su ključni motivi za angažman u političkom životu (na nivou opšte populacije, ne samo onih koji su politički aktivni).

U Srbiji je trenutno 17% ispitanih koji su zainteresovani za politiku i među njima možemo da tražimo one koji su spremni da participiraju u političkim strankama ili da budu deo nekih širih političkih akcija. To je u odnosu na prethodne dve-tri godine manje za 5%-8% ispitanih građana. **Malo je zainteresovano 29% ispitanih građana, veoma malo ili nimalo 53% građana, dok je 2% bez stava.** Već se i na prvi pogled vidi da izborna participacija (na poslednjim izborima 53,1%) daleko prevazilazi procenat anketiranih koji za sebe kaže da su zainteresovani za politiku.

Grafikon 6.2.4. Zainteresovanost za politiku? (u %)

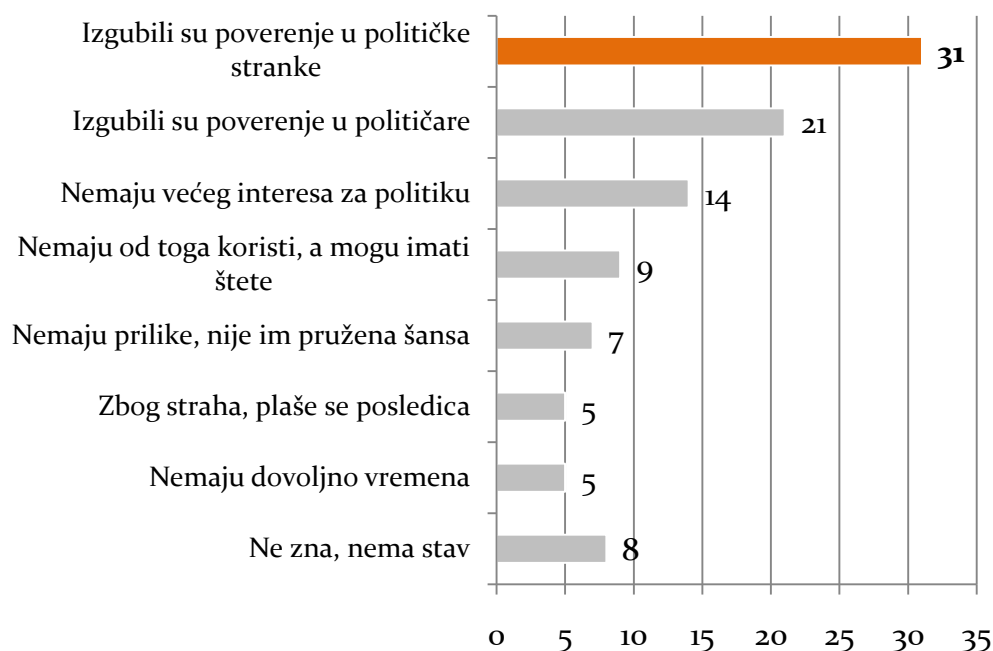
Ako imamo 17% građana koji su zainteresovani za politiku, naš sledeći korak je bio da ispitamo zašto se mnogi građani u većoj meri ne angažuju u političkom životu.

Prvi i najvažniji razlog je nepoverenje: **skoro trećina je izgubila poverenje u političke stranke** (detaljnije u poglavlju u poverenju u institucije), a još petina (21%) ne veruje političarima, pa to u zbiru čini više od polovine odgovora (52%). Apolitičnih građana je 14% što je nešto više u odnosu na ranije projekcije (5%-10%), dok svaki 11 ispitanik smatra da od političkog života mogu imati više štete nego koristi. Od razloga za politički neangažman, građani su pomenuli još tri: nije im pružena šansa (7%), strah od posledica i nemanje dovoljno vremena (po 5%).

Bez stava je 8% ispitanih građana.

Kada govorimo o stranačkoj pripadnosti, među pristalicama DS (52%), SPS (38%) i građanima koji ne znaju za koga će da glasaju (34%) iznadprosečno su zastupljeni građani koji nemaju poverenja u političke stranke i to navode kao najvažniji razlog za neučešće u političkom životu.

Grafikon 6.2.5. Zašto se mnogi građani u većoj meri ne angažuju u političkom životu? (u %)

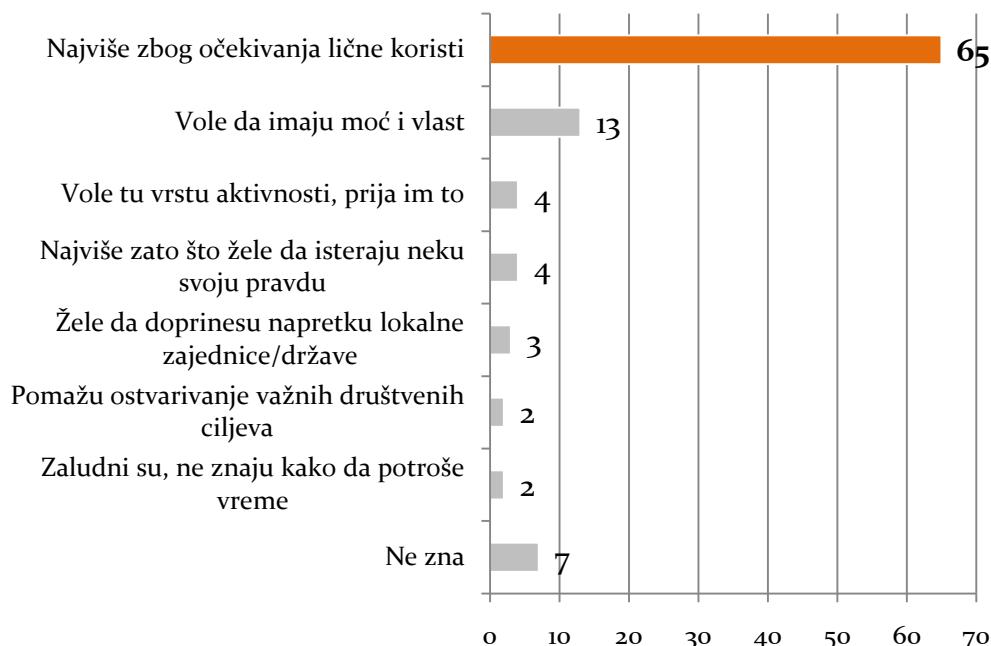

Istovremeno, **pitali smo građane zašto se većina građana angažuje u političkom životu**. Na pitanje su odgovarali svi ispitanici (zanimao nas je opšti stav), a ne samo anketirani koji su članovi stranaka ili su zainteresovani za politiku.

Dobili smo veoma zanimljive odgovore, reklo bi se i krajnje iskrene. Naime, **skoro dve trećine (65%) je odgovorilo da se radi o krajnje ličnim motivima i interesima**, a još 13% anketiranih smatra da se radi o želji za vlašću i moći. Svi drugi razlozi su ispod 5%: vole tu vrstu angažmana (4%), želja da isteruju pravdu (4%), želja da se doprinese napretku lokalne zajednice ili države (3%), ostvarivanje društvenih ciljeva (2%) i zaludnost (2%). Bez odgovora je 7% anketiranih.

To znači da je u zbiru 5% građana koji smatraju da je opšti interes ključni motiv za politički angažman. Da sve bude zanimljivije, čak i oni koji su članovi političkih stranaka kažu da su lični motivi presudni.

Grafikon 6.2.6. ... a od onih koji su angažovani, zašto se većina angažuje u političkom životu? (u %)

Izborni aktivizam

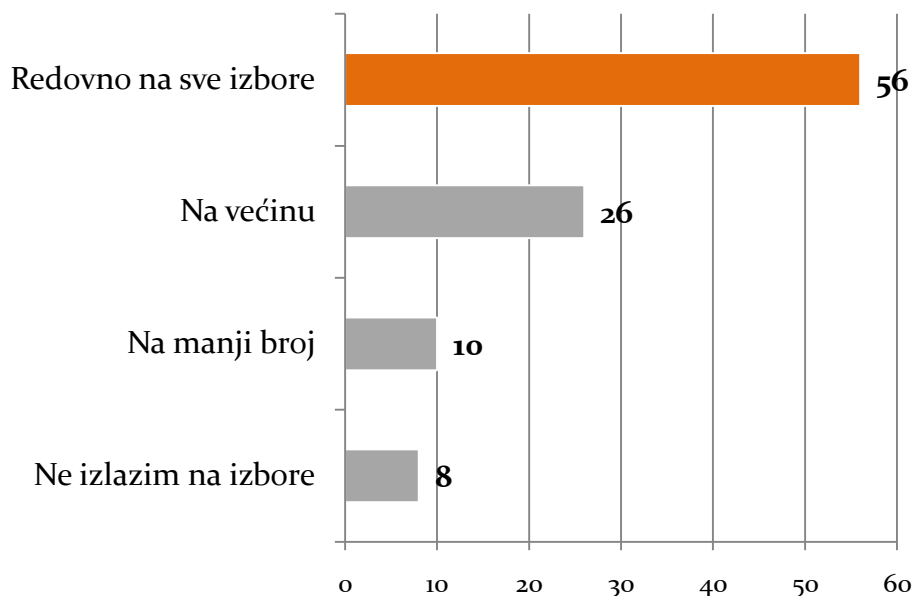
Izlaznost na parlamentarnim izborima u Srbiji nikada nije bila manja od 50% ukupne populacije. Na prvim višestranačkim izborima iznosila je čak 71,5%, da bi poslednja dva ciklusa sa velikom izlaznošću bila ona iz 2007. i 2008. godine (više od 60%). **Na poslednje izbore iz 2014. godine, na birališta je izašlo 53,1% građana što je najmanja izlaznost od 1990. godine.** Ako uzmemo u obzir da imamo veliki broj tzv. prinudnih apstinenata, onih koji ne mogu da glasaju iz funkcionalnih razloga i administrativnih propusta, realno biračko telo iznosi tek oko 5,5 miliona birača.

Pomalo je paradoksalna situacija u kojoj tek 7% građana veruje strankama i 17% su zainteresovani za politiku, a imamo visoke procenete izborne participacije.

Kada je reč o izbornom aktivizmu, nalazi iz istraživanja potkrepljuju faktičke podatke: **56% građana nam kaže da redovno izlazi na sve izbore i još 26% anketiranih dodaje da izlazi na većinu izbora.** Svaki deseti ispitanik nam je rekao da izlazi na manji broj izbornih ciklusa, dok je 8% građana koji nikada ne izlaze na izbore.

Na izbore redovno izlaze (iznad proseka) građani stariji od 50 godina, sa završenom dvogodišnjom ili trogodišnjom srednjom školom, tehničari i poljoprivrednici. Ako uzmemo u obzir vrednosne stavove, autoritarni građani više izlaze na izbore u odnosu na neautoritarne; nacionalni u odnosu na nenacionalne i nedemokrate u odnosu na demokrate.

Grafikon 6.2.7. Kada uzmete u obzir sve dosadašnje izbore, počev od onih iz 1990. godine (ili od momenta kada ste u ovom periodu stekli pravo glasa), kako bi ocenili, koliko ste često izlazili na izbore? (u %)

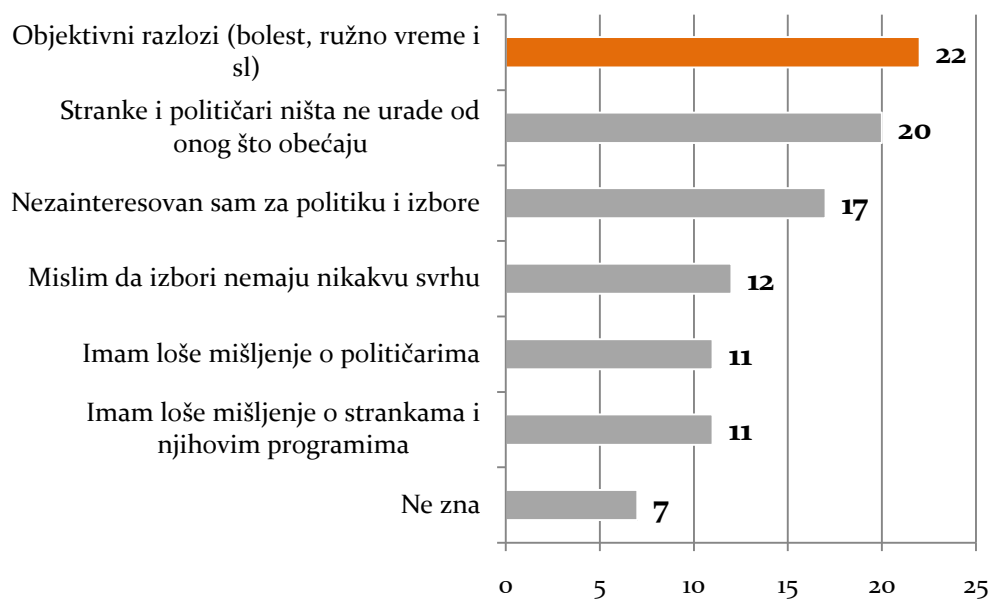

Koji su razlozi izborne apstinencije? Najpre, to su objektivni razlozi (bolest, loše vreme i sl.) i te razloge nam navodi 22% ispitanih. To je grupa koju možemo da zovemo *prinudnim apstinentima*. *Nezainteresovanih za politiku i izbore uopšte* ima 17% i oni pripadaju grupu *apolitičnih građana* ili onih građana koji su veoma malo ili nimalo zainteresovani za politiku. Građana koji ne vidi svrhu izborima (samim tim imaju i ambivalentan odnosno prema demokratiji kao poželjnom poretku) ima 12%.

Ostali razlozi u zbiru čine 42% odgovora i to je grupa koja ima formulisan stav o izbornoj ponudi i racionalno kalkuliše u skladu sa svojim interesima i (ili) očekivanjima. To su sledeći razlozi: stranke i političari ništa ne urade od onog što obećaju (20%), imam loše mišljenje o političarima (11%) i imam loše mišljenje o strankama i njihovim programima (11%).

Bez stav je 7% ispitanih građana.

Grafikon 6.2.8. Ako niste izlazili na sve izbore, zbog čega najčešće niste izlazili? (u %)

7. INFORMISANJE O POLITIČKIM TEMAMA

Informisanje o političkim temama i dešavanjima je prvi korak ka ozbiljnijem političkom aktivizmu. Takođe, za očekivati je da se o politici više informišu oni koji su zainteresovani da uzmu učešća u nekoj vrsti političkog aktivizma. Zato smo građane pitali da nam kažu **koliko često se obaveštavaju o političkim temama i dešavanjima** putem sedam kanala komunikacije koje smo im ponudili: TV i radio (elektronski mediji), internet portali i društvene mreže, štampani mediji odnosno razgovor sa prijateljima ili rodbinom ili direktnim kontaktom sa političarem (interpersonalna komunikacija).

Najveći broj građana se redovno informiše o političkim dešavanjima putem TV (34%), štampanih medija (17%) i putem razgovora sa ljudima iz svog okruženja (16%). Ova tri načina informisanja preovlađuju i kod grupe građana koja se o politici obaveštava povremeno.

Tabela 7.1. Koliko često se obaveštavate o političkim temama i dešavanjima putem ...?

	TV	Radija	Portala	Štampanih medija	Razgovora sa prijateljima/rodbinom	Putem društvenih mreža	Direktnog kontakta sa političarima
Ne prati politiku, ne zanima ga	21	39	44	34	30	53	58
Veoma retko	9	27	25	15	15	30	30
Retko	13	12	7	16	17	5	4
Povremeno	23	12	11	18	22	6	3
Redovno	34	10	13	17	16	6	5
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100

Građani se veoma retko informišu o politici putem društvenih mreža i direktnog kontakta sa političarima (po 30%), radija (27%) i internet portala (25%). Šta nam govore ovi rezultati? Najpre, da je **televizija i dalje prvi izvor informacija za najveći deo građana u Srbiji** (medijski analitičari često zovu srpsko društvo „tevecentričnim“). Drugo, **manja je informisanost putem portala i društvenih mreža zbog strukture uzorka u kome je skoro polovina građana starijih od 50 godina** (koji manje koriste internet ili ga uopšte nemaju) i **17% ispitanih koji imaju samo osnovnu školu ili manje od toga**. Treće, **direktni kontakt sa političarima postoji tek na rudimentarnom nivou što je posledica izbornog sistema u kome faktički ne postoji komunikacija između izabranih predstavnika i građana**.

8. POVERENJE U INSTITUCIJE

Poverenje građana u institucije meri se godinama unazad i uzima se, osim izbora, kao jedan od najvažnijih indikatora legitimnosti sistema. Ovo pitanje zauzima značajno mesto u debatama, a od nedavno su rasprave počele da obuhvataju i pitanja o poverenju u nezavisne državne institucije, koje se po prirodi i ustrojstvu značajno razlikuju od klasičnih institucija sistema. Dodatno, u svetlu nedavnih događanja i procesa evrointegracija, uvek je interesantno i relevantno ispitati i odnos građana prema članstvu u Evropskoj uniji, ali i NATO-u, kao i generalno poverenje prema SAD-u i Rusiji. U tom smislu, i ovo istraživanje je koncipirano tako da se pitanje poverenja i odnos prema institucijama može podeliti u nekoliko grupa:

- 1) poverenje u **političke institucije**: Vladu, Predsednika Republike Srbije, Narodnu skupštinu i političke partije;
- 2) poverenje u **institucije poretka**: policiju, vojsku i sudstvo;
- 3) poverenje u **crkvu, nevladine organizacije i medije**;
- 4) poverenje u **nezavisne državne institucije**: Poverenika za informacije od javnog značaja, Zaštitnika građana; Agenciju za borbu protiv korupcije; Poverenika za zaštitu ravnopravnosti; Državnu revizorsku instituciju;
- 5) poverenje i odnos prema **NATO-u, Evropskoj uniji, SAD-u i Rusiji**.

Ispitivanje odnosa prema svakoj od navedenih kategorija obuhvatilo je različite i precizno formulisane setove pitanja, pri čemu prethodno sprovedena istraživanja omogućavaju komparativni prikaz i definisanje trendova koji se dešavaju u odnosu građana prema institucijama.

Dva su osnovna zaključka koja se mogu izvesti iz rezultata dobijenih ovim istraživanjem, bar kada je reč o prve tri grupe institucija.

Prvo, prisutan je **opšti trend pada poverenja u svaku od merenih institucija**. Ovakav trend može biti posledica različitih faktora, u kojima su najznačajniji (1) opšte nezadovoljstvo građana sveukupnom ekonomskom situacijom koje rezultira negativnim stavom prema svim institucijama sistema, ali i (2) određeni društveni, politički i ekonomski događaji čiji je kontekst značajno uticao na formulisanje stavova prema ovim institucijama. Ono što je posebno zabrinjavajuće je intenzitet opadanja poverenja – za svega tri meseca, poverenje prema nekim institucijama je palo za prosečnih 10%, dok je u nekim slučajevima (crkva) išlo i preko 20% (Tabela 8.1).

Tabela 8.1. Promena poverenja u institucije sistema 2013-2015 (u %)

	Institucija	Ciklus	Nema poverenja	Niti ima, niti nema poverenja	Ima poverenja
1.	Crkva, verska ustanova	jun 2015	28	27	39
		april 2015	14	18	61
		oktobar 2013	18	18	58
2.	Vojska	jun 2015	20	24	50
		april 2015	14	20	58
		oktobar 2013	18	21	52
3.	Policija	jun 2015	30	28	38
		april 2015	21	25	48
		oktobar 2013	41	21	34
4.	Vlada Republike Srbije	jun 2015	29	24	31
		april 2015	28	26	39
		oktobar 2013	43	21	31
5.	Predsednik Republike Srbije	jun 2015	43	22	27
		april 2015	34	22	37
		oktobar 2013	37	23	35
6.	Narodna skupština Republike Srbije	jun 2015	45	28	20
		april 2015	35	29	26
		oktobar 2013	43	25	26
7.	Sudstvo	jun 2015	51	24	18
		april 2015	41	30	20
		oktobar 2013	53	20	20
8.	Mediji*	jun 2015	46	34	13
		april 2015	42	31	19
		maj 2013	33	36	24
9.	Nevladin sektor*	jun 2015	48	27	12
		april 2015	40	28	14
		maj 2013	53	26	13
10.	Političke stranke*	jun 2015	66	20	7
		april 2015	55	25	11
		maj 2013	53	26	13

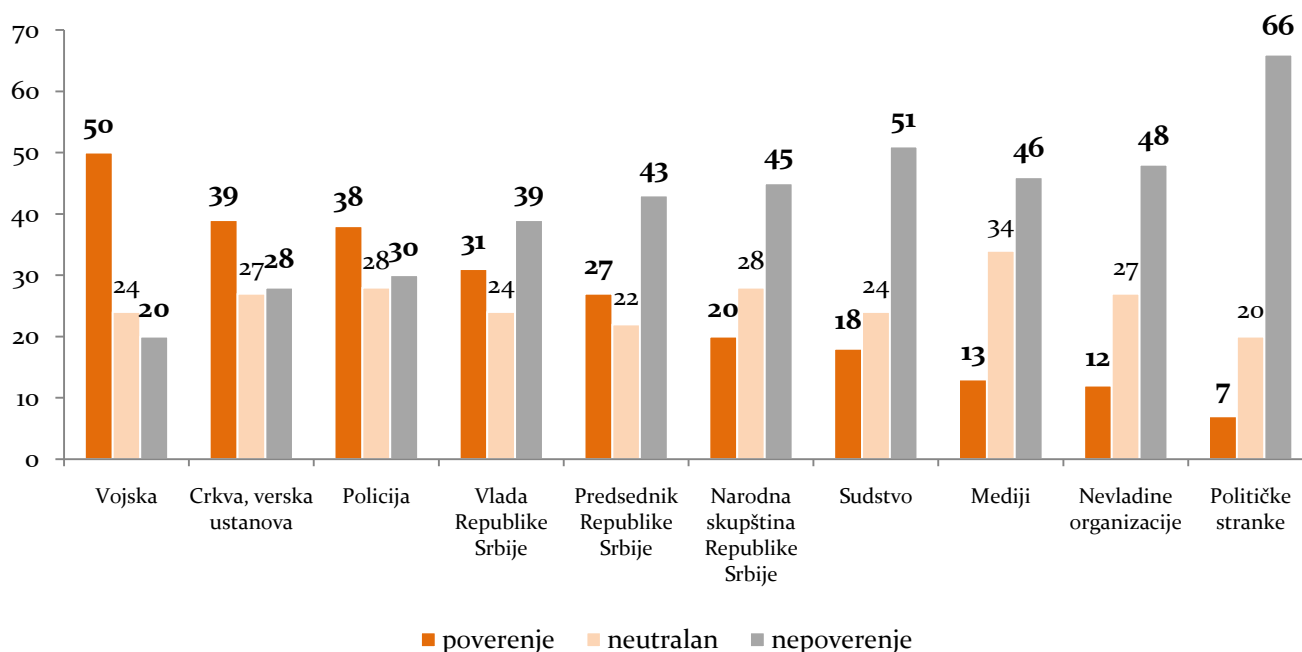
*poverenje građana u medije, nevladin sektor i političke stranke nije mereno u istraživanju iz oktobra 2013., pa se podaci preuzimaju iz istraživanja koje je sprovedeno u maju iste godine.

Drugo, osnovni nalaz se suštinski poklapa sa nekoliko prethodnih istraživanja koje je CeSID sprovodio: **i dalje se, po nivou poverenja koje uživaju, na prva tri mesta nalaze vojska, crkva i policija.** Ove tri institucije se, u zavisnosti od perioda i društvenih i političkih okolnosti, smenjuju na vodećim pozicijama godinama unazad. Ipak, za razliku od prethodnih istraživanja, polovično poverenje građana sada ima samo vojska (50%), a slede crkva sa 39% i policija sa 38%.

Sve ostale institucije uživaju poverenje manje od jedne trećine građana, pri čemu su na dnu lestvice političke stranke kojima veruje svega 7% građana, dok čak dve trećine ispitanika izražava nepoverenje.

U *Grafikonu 8.1.* dat je prikaz poverenja građana u prve tri grupe institucija. S obzirom da je građanima u izboru odgovora bila ponuđena petostepena skala (od jedan do pet, pri čemu je 1 uopšte nema, a 5 u potpunosti ima, uz mogućnost odgovora *ne zna*), u grafikonu su pod kategorijom **nepoverenje** zbirno prikazani odgovori *uopšte nema* i *nema*, a za **poverenje** odgovori *donekle ima* i *u potpunosti ima*. U tabeli nije predstavljen broj onih koji se nisu izjasnili ili nisu imali odgovor.

Grafikon 8.1. Poverenje građana u institucije (u %)

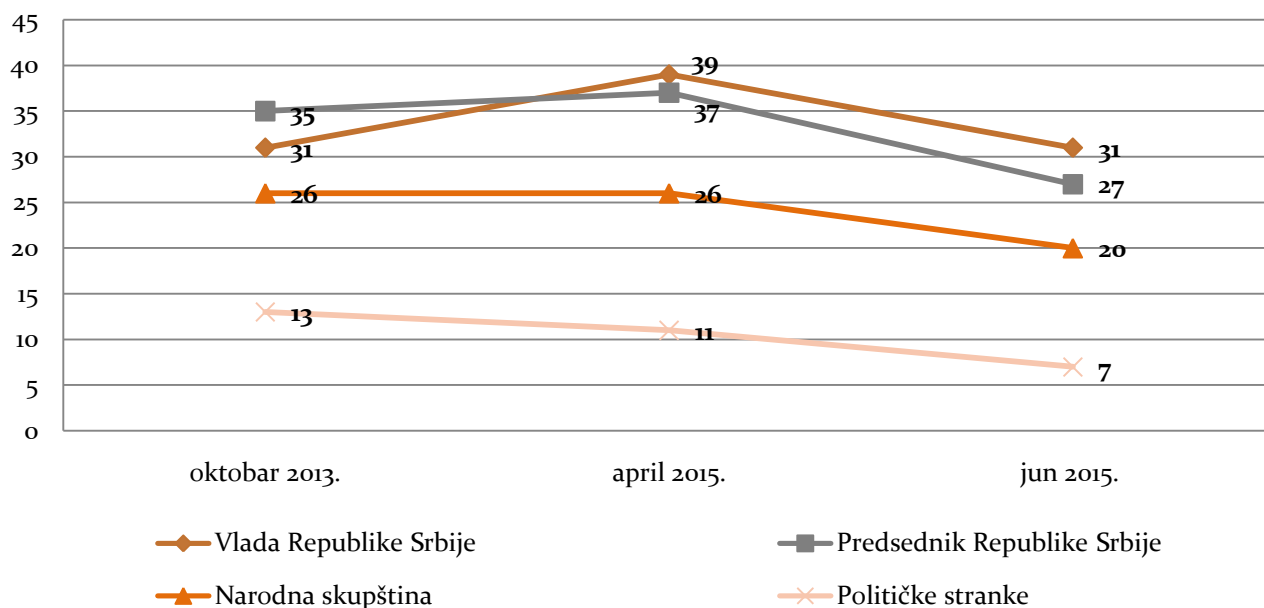
8.1. Poverenje građana u političke institucije

Kada je reč o političkim institucijama, **Vladi, Predsedniku, Narodnoj skupštini i političkim partijama**, čini se da je situacija već tradicionalno loša: **nijedna od ovih institucija ne uživa poverenje ni trećine građane** – Vladi veruje 31% ispitanika, Predsedniku Republike 27%, Narodnoj skupštini svega petina građana, a političkim strankama samo 7% građana.

Vlada još uvek zadržava „pozitivan ishod“ jer je veći broj onih koji joj veruju u odnosu na one koji čine suprotno (31% u odnosu na 29%), dok je kod preostale dve institucije situacija obrnuta - u slučaju Narodne skupštine je odnos 20% onih koji joj veruju u odnosu na 45% onih koji to ne čine, a u slučaju Predsednika Republike 27% u odnosu na 43%. Partije se, uobičajeno, nalaze na dnu skale, jer odnos nepoverenja prema njima ima čak dve trećine građana.

Kod svih ovih institucija je primetan i sledeći trend: svakoj (osim partijama) je poverenje poraslo ili barem ostalo na istom nivou u periodu između oktobra 2013. i aprila 2015. godine, odnosno značajno palo u periodu između aprila i juna 2015. godine (*Grafikon 8.1.1.*). Ovakav pad nije iznenađenje, s obzirom na osećanja koja su dominantna kod građana: zamor, izneverena očekivanja, neuspešna borba protiv korupcije, izostanak značajnog napretka u evrointegracijama, nerešeno pitanje Kosova i Metohije i tako dalje. Tu su i trenutna unutrašnja i spoljnopolitička dešavanja, koja mogu u velikoj meri uticati na formiranje stavova prema ovim institucijama, s obzirom da se ove institucije doživljavaju kao direktno odgovorne za procese koji se dešavaju.

Grafikon 8.1.1. Promena poverenja prema Predsedniku Republike, Vladi i Narodnoj skupštini 2013-2015 (u %)

Ukrštanjem dobijenih odgovora sa demografskom strukturom ispitanika, pokazalo se da najveći broj onih koji izražavaju nepoverenje spada u kategorije ispitanika mlađe ili srednje životne dobi (do 49 godina), kao i u one sa dominantnim uverenjem da zemlja ne ide u dobrom pravcu, odnosno sa uverenjem da u malom ili veoma malom obimu mogu da kontrolišu sopstveni život.

8.2. Poverenje građana u institucije poretka

U institucije poretka svrstavamo policiju, vojsku i sudstvo. **Vojska je trenutno jedina institucija na spisku merenih koja uživa barem polovično poverenje građana, iako i ona doživljava pad, u skladu sa sveukupnim trendom koji je konstantovan.** Policija nastavlja da uživa značajan nivo poverenja građana – nešto manje od 40% i zauzima treće mesto na skali poverenja, nakon vojske i crkve. Konačno, sudstvo se nalazi među najlošije rangiranim institucijama, sa poverenjem koje mu poklanja manje od petine građana. Ova institucija je i druga po redu po obimu nepoverenja – 51%, dok su na prvom mestu političke stranke, sa 66%. Na *Grafikonu 8.2.3.* prikazana je promena poverenja u ove tri institucije u odnosu na 2013. godinu.

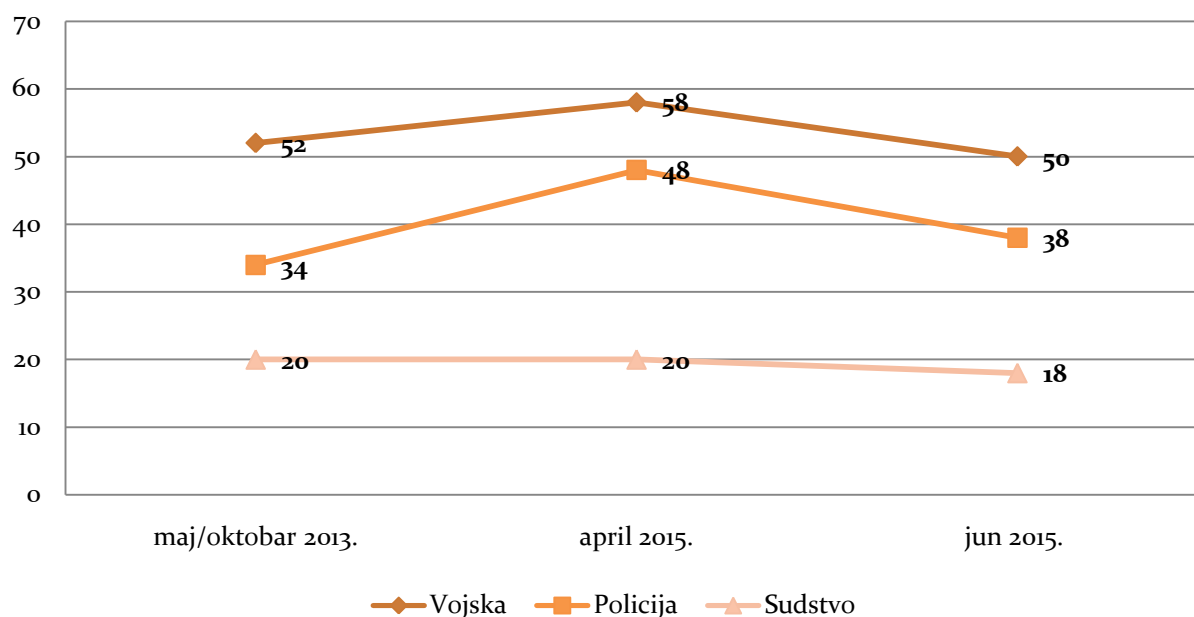
Vojska, ustanova sa tradicionalno visokim stepenom poverenja, doživljava manji, ali takođe značajan pad u broju ispitanika koji joj pružaju poverenje: sa 58% na 50%. Vrlo je interesantno da je ovaj procenat imao konstantni rast od 2011. godine, pa čak i nakon nesrećnih događaja koji su bili blisko povezani sa vojskom (poput pada helikoptera sredinom marta ove godine, kada je sedam osoba izgubilo život), što je pokazivalo da su građani prepoznavali vojsku kao pouzdanu ustanovu koja nije snosila odgovornost za negativne posledice i pojave koje su se dešavale. Ipak, pad poverenja za 8% u poslednjih nekoliko meseci, odnosno rast nepoverenja na jednu petinu građana, pokazuje da je ova institucija blago poljuljana usled političkih afera koje su je potresale, a koje su bile blisko povezane sa ministrom odbrane. Čini se da je došlo do blagog povećanja identifikacije vojske sa ministarstvom i političara, ali i da je opšti trend pada poverenja u institucije negativno uticao i na odnos prema vojsci.

S druge strane, specifičnost **policije** kao institucije je stalno variranje u stepenu poverenja koje joj se poklanja – početkom 2013. godine, polovina ispitanika je davala pozitivan odgovor, da bi već u oktobru taj broj pao na 34%. Slično se događa i u tekućoj godini – skoro polovično poverenje u aprilu i trećinsko u junu. Čini se da je opravdanje ovakvih promena stavova sadržano u percepciji načina rada policije, odnosno prema njenoj efikasnosti - uspešnosti održavanja javnog reda i mira (na taj način je spašavanje kidnapovane devojčice u Beogradu sredinom marta značajno doprinelo rastu poverenja u policiju). Ipak, ovde je značajno primetiti da je u stalnom rastu broj neopredeljenih po pitanju poverenja, što može ukazivati na neku vrstu nezainteresovanosti za dešavanja i okruženje, ali i realnu sukobljenost mišljenja o policiji koja rezultira neopredeljenošću i nemogućnošću izražavanja jasnog stava. Dakle, policija stoji bolje u odnosu na 2013.godinu, jer je broj onih koji otvoreno iskazuju nepoverenje manji za 10%, a broj onih koji joj veruju veći za oko 4%, ali je situacija istovremeno lošija u odnosu na period od pre nekoliko meseci – za 10% se smanjilo poverenje, odnosno povećalo nepoverenje.

Sudstvo, godinama unazad opterećeno problemima lošeg funkcionisanja, dugih procesa i neažurnošću, sada već tradicionalno uživa veoma nizak stepen poverenja kod ispitanika. Trenutno je taj procenat pao ispod 20%, što je prvi put od 2013. godine, dok je u porastu broj onih koji ovoj instituciji uopšte ili nimalo ne veruju - sada je natpolovičan. Ovo stanje je približno onom sa kraja 2013. godine, kada je petina građana verovala u sudski sistem, dok je 53% bilo nepoverljivo, ali je lošije u odnosu na april ove godine (za 10 procenata je povećan broj nepoverljivih).

Za sve tri institucije se uočava relativno ravnomerna raspoređenost ispitanika po starosnim, obrazovnim i drugim kategorijama, pri čemu se čini da se nešto više nepoverljivih prema sudstvu nalazi u kategoriji bolje obrazovanih ispitanika.

Grafikon 8.2.3. Promena poverenja prema institucijama poretka – vojsci, policiji i sudstvu, 2013-2015 (u %)

8.3. Poverenje građana u crkvu, nevladine organizacije i medije

Crkva, mediji i nevladine organizacije izdvojene su u poseban segment zbog lakšeg pregleda trendova koji odlikuju poverenje u ove institucije, ali i činjenice da se po strukturi i suštini ne mogu svrstati u druge kategorije institucija koje su izdvojene u prethodnom tekstu. *Grafikon 8.3.1.* prikazuje promenu stavova prema ove tri institucije u poslednje dve godine.

Crkva je institucija koja je po rezultatima ovog istraživanja doživela najveću eroziju poverenja. Dok je u aprilu ove godine bila na ubedljivom prvom mestu po poverenju koje uživa od strane građana sa čak 61% podrške, kada je primećen i blagi rast poverenja u odnosu na 2013. godinu, sada je situacija potpuno suprotna. Prva pozicija je u tom trenutku objašnjavana doslednim stavovima i čvrstim pozicijama povodom Parade ponosa koja je održana u septembru 2014. godine, uspešnim obeležavanjem stogodišnjice Milanskog edikta, ali i tradicionalnim usmerenjem ka crkvi kao nacionalnoj i kulturnoj ustanovi koja svojom tradicijom zaslužuje veliki obim poverenja. Ipak, u skladu sa trendom koji je karakterističan za sve institucije, poverenje prema crkvi je u poslednjih nekoliko meseci u značajnom padu, dok se nepoverenje udvostručilo u odnosu na period od pre tri meseca: sa 14% na 28% nepoverljivih, odnosno sa 61% na 39% onih koji veruju ovoj instituciji. Ovakav rezultat je značajan, jer u poslednjih nekoliko godina ni u jednom istraživanju nije primećen ovako visok nivo nepoverenja prema crkvi. Ovakvom pokazatelju su verovatno u velikom obimu doprineli i nemiri i „skandali“ koji su potresali crkvu – podele, medijska izveštavanja o nemoralnom i nepriličnom ponašanju sveštenika i o različitim aferama u patrijaršiji. Ipak, kao što je rečeno, izvesno je da će crkva povratiti nivo poverenja koji ima godinama unazad kada se promeni opšti društveni i politički kontekst, što treba da pokažu dalja merenja.

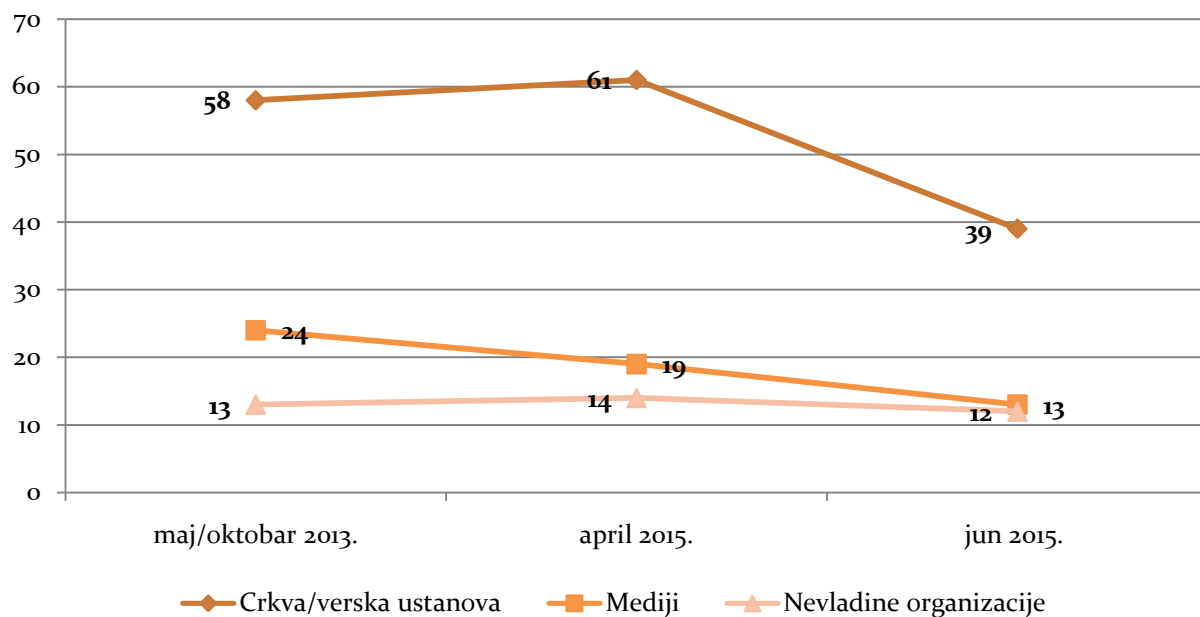
Kada je reč o **medijima**, uočljivo je da doživljavaju konstantni pad poverenja u odnosu na prethodna dva merenja, i to za pet, odnosno šest procenata: sa 24% u maju 2013. godine, na 19% dve godine kasnije i konačno, 13% u junu ove godine. Nepoverenje ima nešto veći rast: sa 33% 2013. godine, na 46% u trenutnom istraživanju. Mogu se navesti neki od osnovnih razloga za koje možemo pretpostaviti da na bitan način utiču na percepciju građana o medijima. Najpre, tu je pitanje autocenzure, cenzure i različitih pritisaka na medije u poslednjem periodu; zatim, pitanje aktuelne i do sada mahom neuspešne privatizacije i transformacije medija koje su u državnom vlasništvu; tu je i nizak nivo profesionalnosti, tabloidizacija medija i neprofesionalno izveštavanje koje često uključuje i kršenje prava na privatnost, prikazivanje nasilnih i brutalnih scena i slično.

Konačno, **nevladine organizacije**, kao poseban činilac u političkom i javnom životu svakog sistema, u Srbiji uživaju veoma nizak stepen poverenja. Tek 12% građana, i to uglavnom onih koji dolaze iz redova stručnjaka i studenata, te iz mlađe populacije (do 40 godina) veruju u svrhu i način rada ovih organizacija. Ovaj procenat je približan prethodnim istraživanjima (13% u maju 2013. i 14% u aprilu ove godine), ali to ukazuje na činjenicu da nevladin sektor još uvek nije pronašao način da se pravilno pozicionira u javnosti. Kao otežavajuće okolnosti se u ovom slučaju uzimaju opšte uverenje da ove institucije nemaju svrhu, da se u njih sliva veliki priliv novca koji se ne upotrebljava onako kako bi trebalo, ali i pogrešna generalizacija o nevladinim organizacijama kao „stranim plaćenicima“ i „izdajnicima“.

Doživljavanje ovih organizacija kao anacionalnih i izdajničkih dominantno je među starijim stanovništvom, što može biti posledica neke vrste „demonizacije“ ovog sektora u prethodnom periodu. Istovremeno, nevladin sektor najveći deo poverenja crpi upravo iz grupe mlađih ispitanika, posebno u kategoriji od 18 do 29 godina.

Grafikon 8.3.1. Promena poverenja prema crkvi, medijima i nevladinim organizacijama, 2013-2015 (u %)

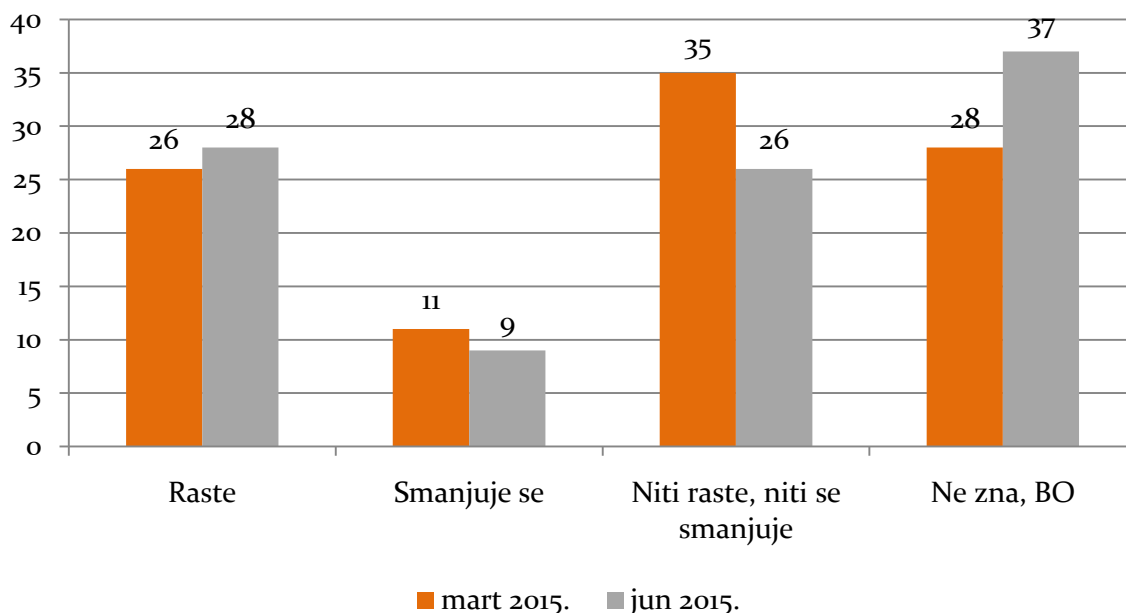
8.4. Poverenje građana u nezavisne državne institucije

Odnos prema radu nezavisnih državnih institucija, kao institucija koje se stepenom svoje samostalnosti i nezavisnosti izdvajaju iz statusa klasičnih državnih organa, meren je dvostruko. Najpre, građane smo pitali da ocene *da li se pritisak na nezavisnost i rad/nadležnosti nezavisnih državnih institucija povećava ili smanjuje u odnosu na period od pre tri godine*, kao i da nam procene *delotvornost njihovog rada*. S druge strane, kao i u prethodnim slučajeva, korišćenjem petostepene skale meren je stepen poverenja koji institucije uživaju u svesti ispitanika.

Dok je u poređenju sa istraživanjem koje je ova pitanja ispitalo pre nekoliko meseci (mart 2015.), kada je zabeleženo dva i po puta više onih koji prepoznaju povećan pritisak vlasti na nezavisne institucije u odnosu na one koji nalaze da se ovaj pritisak smanjuje, sada je taj broj **tri puta veći: 9% ispitanika veruje da se pritisak smanjuje, a 28% da on raste**. Kao i u prethodnom istraživanju, očekivano je da se najveći broj građana opredeli za odgovor da nema promena u tim odnosima, ili da nemaju stav po tom pitanju. Broj takvih je identičan u odnosu na mart – 63%, ali je važno konstatovati da se promenila struktura ispitanika: sada većinu zauzima tvrdnja „ne zna, bez odgovora“ (37%), dok je u martu većinu imao odgovor „niti raste niti se smanjuje“ (35%).

Grafikon 8.4.1. pokazuje razliku u stavovima ispitanika u odnosu na ova dva istraživanja.

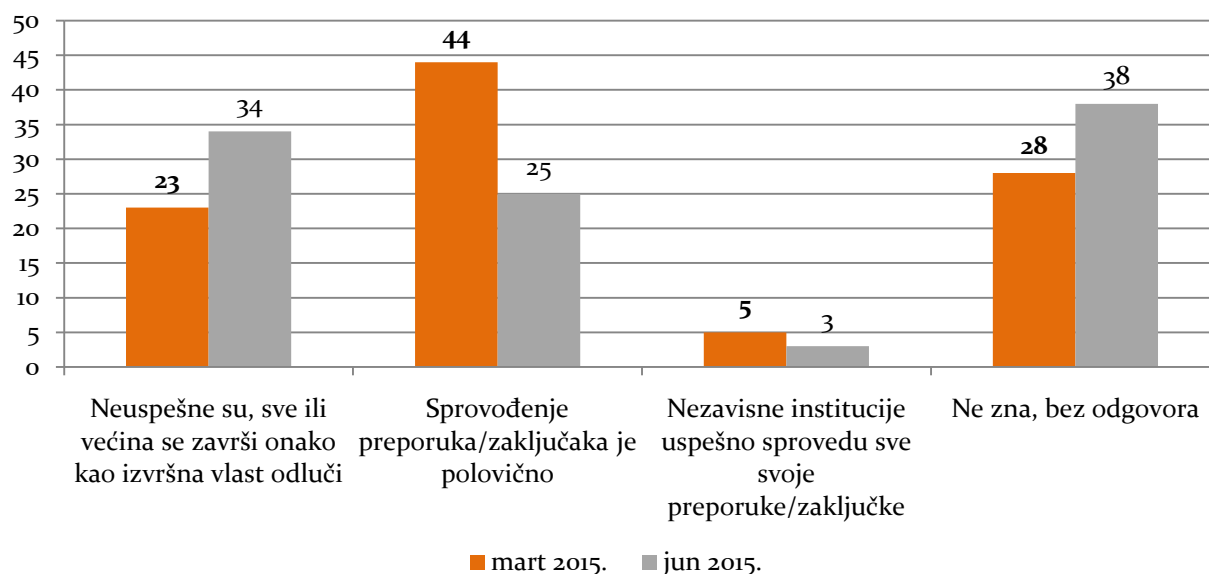
Grafikon 8.4.1. Pritisak na rad nezavisnih institucija (mart-jun 2015), u %

Kada je u pitanju učinak samih nezavisnih institucija, odnosno sprovođenje odluka koje donesu, građani u mnogo većoj meri prepoznaju značajnu nemoć ovih institucija u odnosu na moć izvršne vlasti, posebno kada se dobijeni pokazatelji uporede sa onima iz marta. Dok je u uspešnost izvršavanja odluka nezavisnih institucija u martu verovao svaki dvadeseti građanin, danas je to svaki 33., odnosno svega 3% ispitanika. Da je proces sprovođenja odluka polovičan smatra ukupno 25% ispitanika, što je pad od skoro 20% u odnosu na mart, kada je ovo uverenje delilo 44% ispitanika. Čini se da na ovakve stavove u sve većem obimu utiču uverenja o jakom uticaju vlasti, posebno kada je reč o pitanjima u kojima vlast ima neki posebni interes. Konačno, za razliku od 23% ispitanika koji su u martu smatrali da je nemoguće bilo šta uraditi bez direktne kontrole izvršne vlasti i pod njihovim uticajem, danas se taj procenat podigao na 34%. Ovi podaci pokazuju da građani imaju izuzetno snažnu percepciju da su nezavisne institucije nemoćne i u najvećem obimu zavisne od raspoloženja izvršne vlasti.

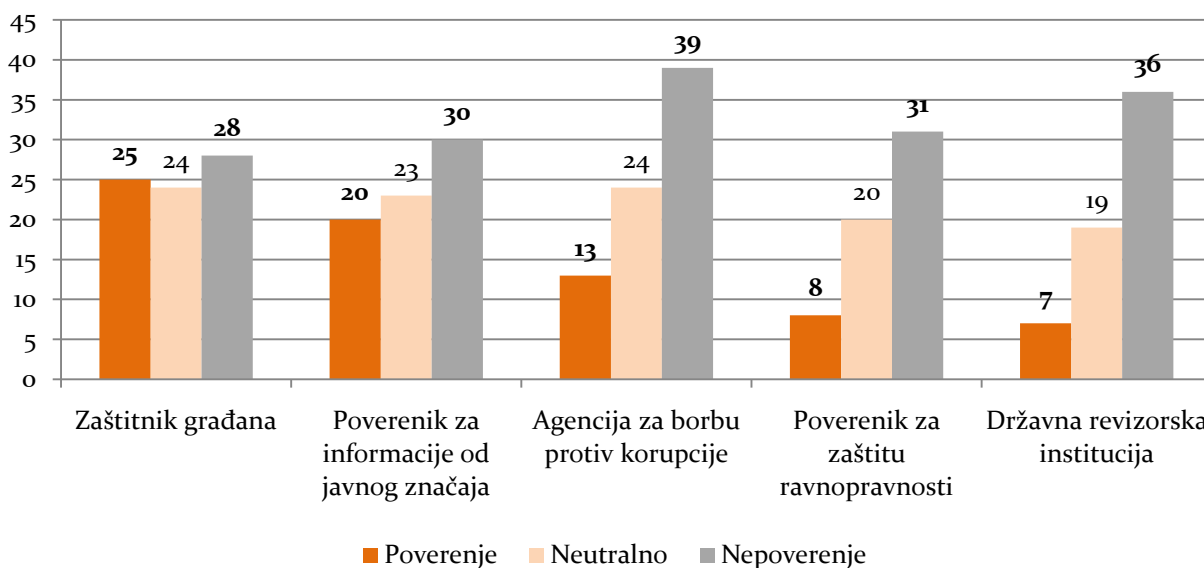

Grafikon 8.4.2. Delotvornost rada nezavisnih institucija (mart-jun 2015, u %)

Merenjem poverenja u rad ovih institucija i upoređivanjem tih podataka sa onima iz marta, dobijeni su interesantni nalazi. U poređenju pet institucija (Grafikon 8.4.2), najveći **stepen poverenja uživa Zaštitnik građana – 25%**, a slede **Poverenik za informacije od javnog značaja sa poverenjem petine građana i Agencija za borbu protiv korupcije sa 13%**. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Državna revizorska institucija nalaze se na poslednja dva mesta, sa poverenjem manjim od 10%.

Grafikon 8.4.2. Poverenje u nezavisne državne institucije (u %)

Ipak, Tabela 8.4.1. pokazuje da je, kao i u slučaju drugih institucija, i ovde došlo do značajnog **pada poverenja u sve nezavisne državne institucije**. Najveći pad doživeo je Zaštitnik građana, u koga je poverenje izgubilo 11% građana, a nepoverenje steklo dodatnih 10%. Ovo je verovatna posledica medijske afere koja je bila vezana za Zaštitnika, kao i pogoršanog odnosa sa vlastima. I ostale institucije gube poverenje značajnog broja ispitanika, dok je sve više onih koji im ne veruju.

Tabela 8.4.1. Promena poverenja u nezavisne državne institucije, mart-jun 2015 (u %)

	Institucija	Ciklus	Nema poverenja	Niti ima, niti nema poverenja	Ima poverenja
1.	Zaštitnik građana	jun 2015	28	24	25
		mart 2015	18	25	36
2.	Poverenik za informacije od javnog značaja	jun 2015	30	23	20
		mart 2015	20	29	26
3.	Agencija za borbu protiv korupcije	jun 2015	39	34	13
		mart 2015	36	26	20
4.	Poverenik za zaštitu ravnopravnosti	jun 2015	31	20	8
		mart 2015	20	29	16
5.	Državna revizorska institucija	jun 2015	36	19	7
		mart 2015	27	23	9

8.5. Poverenje i odnos građana prema NATO-u, EU, SAD i Rusiji

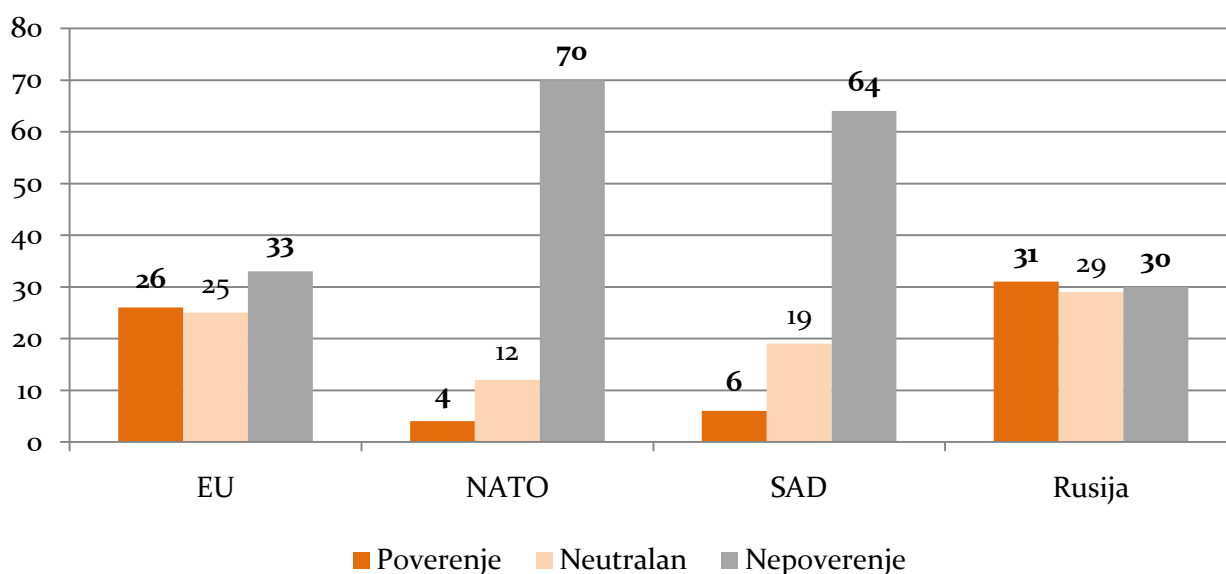
Pitanje generalnog poverenja građana prema Sjedinjenim Američkim Državama i Rusiji, kao i odnos prema NATO-u i priključenju Evropskoj uniji vrlo su važni jer oslikavaju načine na koji građani doživljavaju neke od elemenata spoljne politike i eventualne pravce budućeg delovanja. U tom smislu, najpre je meren stepen poverenja koji građani imaju u ove institucije (Grafikon 8.5.1.). I ovde je građanima u izboru odgovora bila ponuđena petostepena skala, pa su u grafikonu od kategorijom **nepoverenje** zbirno prikazani odgovori *uopšte nema* i *nema*, a za **poverenje** odgovori *donekle ima* i *u potpunosti ima*, a nije predstavljen broj onih koji se nisu izjasnili ili nisu imali odgovor

Rezultati pokazuju da, u poređenju ove četiri institucije, **najviše poverenja uživa Rusija – skoro trećine građana (31%), pri čemu je približan broj onih koji tvrde suprotno (30%) ili su neutralni (29%). S druge strane, poverenje koje građani imaju u SAD je nisko: dve trećine građana ima negativan odnos, a svega 6% pozitivan.**

U poredak, sistem i institucije EU poverenje polaže četvrtina građana, ali i u ovom slučaju je dominantniji broj onih koji imaju suprotan stav (33%). Konačno, NATO uživa poverenje svakog dvadesetpetog građanina, dok procenat nepoverljivih ide i do 70%. Dok je nepoverenje u NATO podjednako prisutno u praktično svim obrazovnim i starosnim kategorijama ispitanika, ukrštanjem odgovora sa demografskom strukturom ispitanika u slučaju EU pokazalo je da u nju najviše sumnjaju stariji građani, kao i KV i VKV radnici. Takođe, najveći broj onih koji izražava uverenje „da zemlja ide u lošem pravcu“ istovremeno iskazuje nepoverenje i prema EU.

Ipak, mora se imati na umu da na ovakve pokazatelje u velikom obimu utiču istorijski faktori i okolnosti, te da je vrlo teško razlikovati emotivne i intuitivne odgovore od onih koji su utemeljeni na realnim zbivanjima i kretanjima međunarodne političke scene. U tom smislu, evidentno je da na frekvenciju odgovora u slučaju SAD-a i posebno NATO-a negativno uticao odnos prema Srbiji tokom devedesetih, a na frekvenciju odgovora prema Rusiji osećaj religijske i „bratske“ identifikacije. Istovremeno, dok najveći broj onih koji nemaju poverenja u SAD čine stariji ispitanici, sa Rusijom je obrnuto: manje poverenja joj poklanjaju mlađi ispitanici, dok se najveća frekvencija pozitivnih odgovora uočava kod populacije iznad 50 godina.

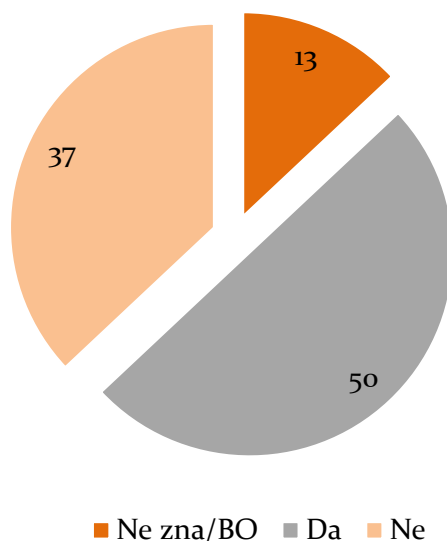
Grafikon 8.5.1. Poverenje prema EU, NATO-u, SAD-u i Rusiji (u %)

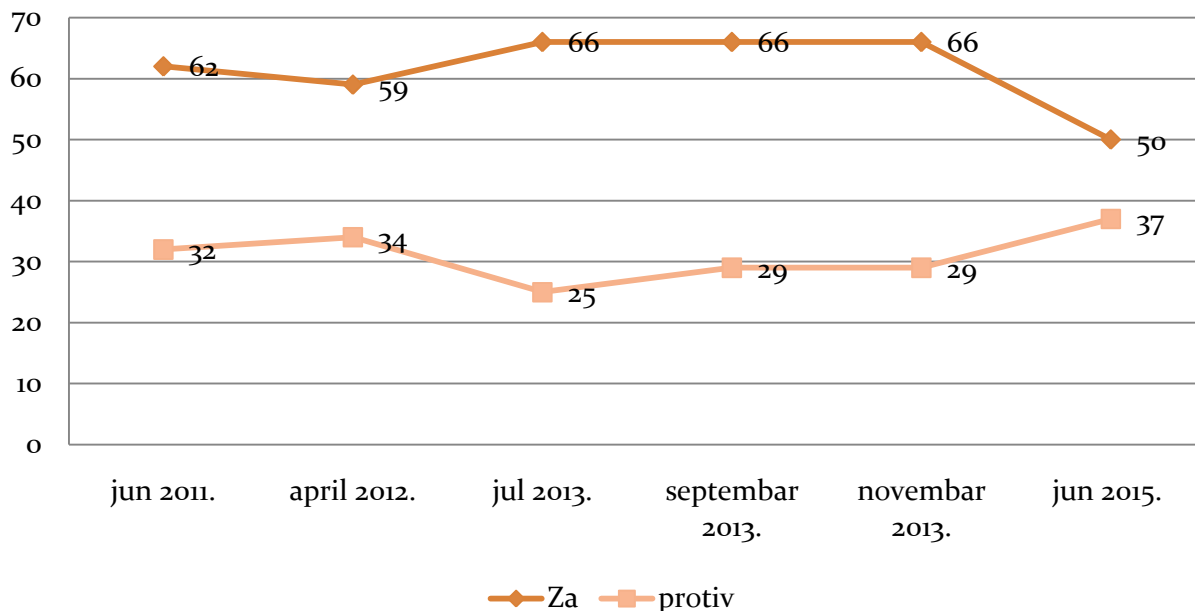
Osim merenja stepena poverenja prema EU, NATO-u, Rusiji i Americi, građane smo pitali i da li Srbija treba da postane članica EU, da li treba da postane članica NATO-a i da li bi podržali angažovanje pripadnika vojske Republike Srbije u NATO misijama, bez obzira na činjenicu da Srbija nije članica alijanse.

Članstvo Srbije u EU ne odobrava nešto više od jedne trećine građana (37%), a odobrava tačno polovina ispitanika (Grafikon 8.5.2.).

Grafikon 8.5.2. Da li Srbija treba da postane članica EU?

Grafikon 8.5.3. Podrška ulasku Srbije u EU u ciklusima, od 2011. do 2015. (u %)

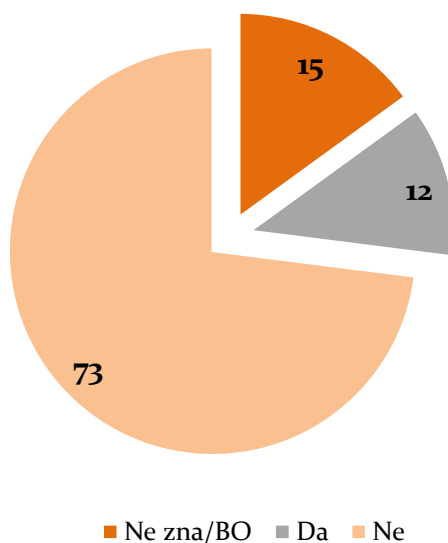

Iako se može činiti da je ovaj rezultat dobar, bar kada je reč o polovini onih sa pozitivnim odnosom prema EU, na Grafikonu 8.5.3. se uočava **trend pada podrške ulasku Srbije u EU**. U poslednje četiri godine (jun 2011.), procenat proevropski nastrojenog stanovništva opao je za čak 12%, odnosno 16%, u odnosu na 2013. godinu. Istovremeno, broj onih koji su jasno opredeljeni protiv dalje integracije, veći je za (u zavisnosti od posmatranog perioda) 16% ili čak 25%.

Praktično, evroskeptizizam je u porastu i u Srbiji, što je trend koji je uočljiv i u samim članicama, a smatra se posledicom ekonomske/finansijske krize koja potresa EU, kao i nekim potresima poput grčkog scenarija ili neuspelog rešavanja problema migranata. Dodatni faktor može biti i težak dijalog sa institucijama u Prištini.

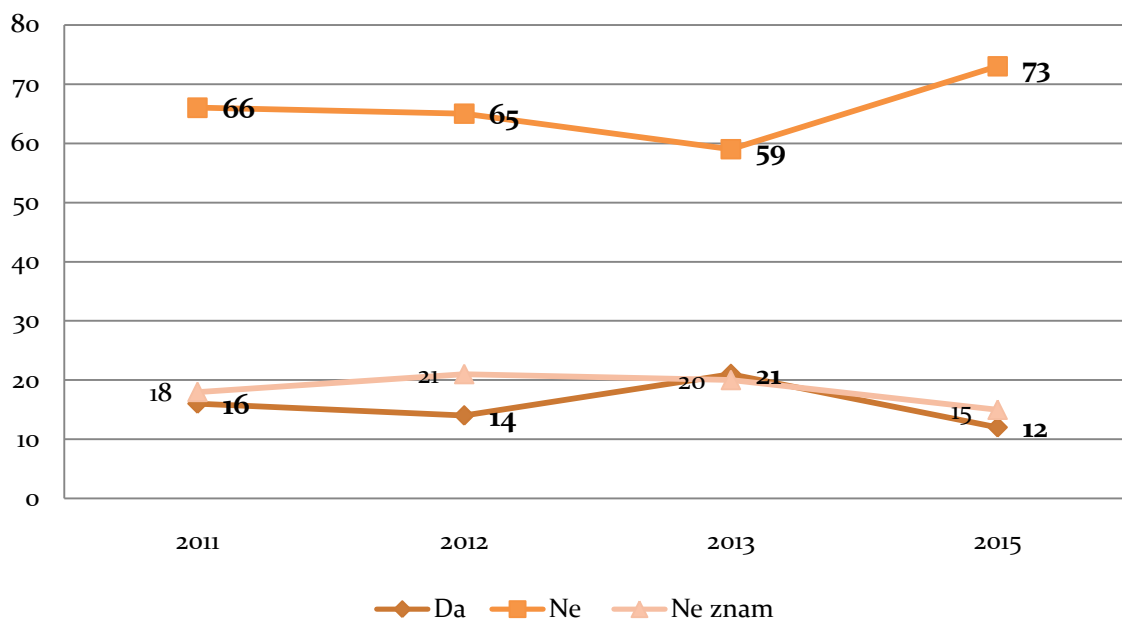
Kada je reč o **članstvu Srbije u NATO-u**, najpre se mora imati na umu da se u Srbiji ne vodi nikakva ozbiljna kampanja koja bi promovisala dobre ili loše strane ulaska Srbije u ovaj savez. S vremena na vreme se u medijima spomene ova ideja, ali s obzirom da je stav vlasti da Srbija treba da štiti svoju vojnu neutralnost, tema članstva biva potisnuta u stranu. Mišljenja i izjašnjenja građana o ovoj temi se stoga zasnivaju na ličnoj percepciji (koja ne mora biti validna), i koja je opterećena emocijama i sećanjima, pa stoga ne iznenađuje podatak da je **čak 73% onih koji ne prihvataju ideju članstva Srbije u NATO-u**. Istovremeno, veći je broj i onih koji po ovom pitanju ne znaju ili ne mogu da se opredele, u odnosu na ispitanike koji podržavaju članstvo (15% u odnosu na 12%).

Grafikon 8.5.4. Da li Srbija treba da postane članica NATO-a? (u %)

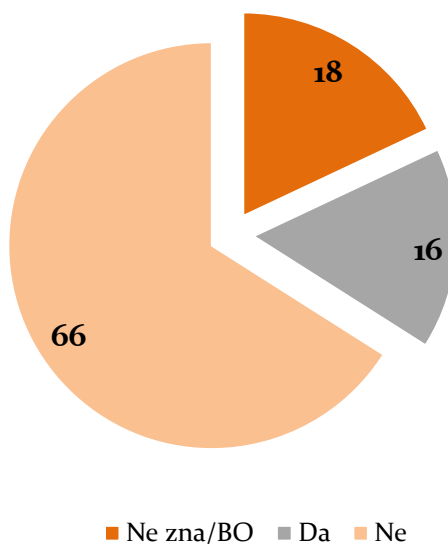

U poređenju sa prethodnim istraživačkim nalazima (2011-2013), uočava se da je **u značajnom padu broj pristalica članstva u ovom savezu**, i obrnuto, da je u porastu broj onih koji mu se protive. Tako je protiv ulaska Srbije u NATO sada oko 15% više ispitanika u odnosu na 2013. godinu, dok je 9% manje onih koji se zalažu za ovu ideju (Grafikon 8.5.5).

Grafikon 8.5.5. Podrška ulasku Srbije u NATO u ciklusima, od 2011.do 2015. (u %)

Grafikon 8.5.6. Da li biste podržali angažovanje pripadnika vojske Republike Srbije u NATO misijama, bez obzira na činjenicu da Srbija nije članica alijanse?

Očekivana frekvencija odgovora uočena je i kod poslednjeg pitanja koje je ispitanicima postavljeno u vezi sa NATO-om. **Angažovanje pripadnika vojske Republike Srbije u NATO misijama, bez obzira na činjenicu da Srbija nije članica alijanse, ne podržava tačno dve trećine građana, uz 16% onih koji ovu ideju podržavaju i 18% neopredeljenih.**

9. STAV GRAĐANA SRBIJE PREMA RADU IZABRANIH PREDSTAVNIKA

Građani Srbije su skloni da prilikom glasanja na parlamentarnim izborima odluku o izboru političke opcije donose na osnovu imena nosioca liste, to jest na osnovu lidera političke partije. Na ovaj način građani priznaju da im imena potencijalnih poslanika/odbornika na partijskoj listi ne znače previše.

Svesni toga da političke partije vrše konačni odabir poslanika u parlamentu, većina građana smatra da im trenutni izborni sistem ne omogućava da na pravi način izraze svoju izbornu volju i većinski se zalažu sa sistem u kome bi se znalo ko njih i njihovu opštinu/grad ili barem region predstavlja u parlamentu.

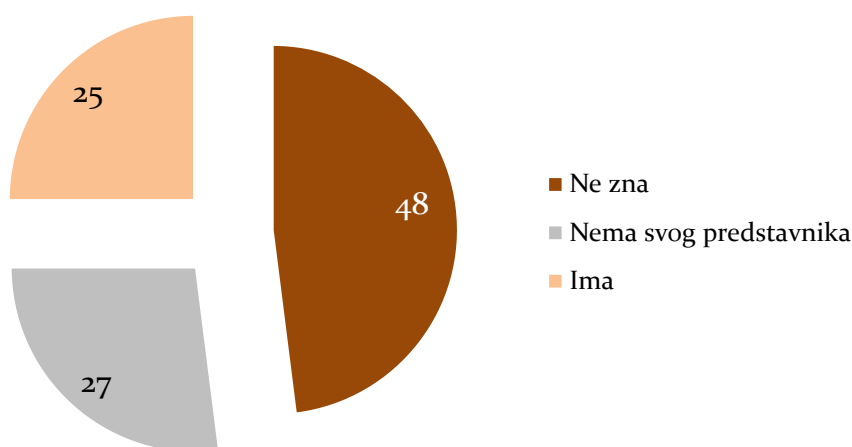
U ovom trenutku skoro tri četvrtine Srbije nema ili ne zna da ima svog predstavnika u Narodnoj Skupštini, a preko polovine ispitanika (55%) smatra da nema dovoljno informacija o radu poslanika u parlamentu.

S druge strane, i sami građani ne pokazuju preveliku želju da se aktivnije uključe u rad parlamenta i skoro tri četvrtine ispitanika nije zainteresovano ili jednostavno nema želju da se aktivnije uključi u rad ove institucije.

9.1. Izborni sistem kroz prizmu građana

Skoro polovina građana Srbije (48%) u ovom trenutku tvrdi da ne zna da li uopšte ima svog predstavnika u Narodnoj skupštini – grafikon 9.1.1. Nešto više od jedne četvrtine ispitanika decidno tvrdi da iz njihovog grada/opštine u ovom skupštinskom sazivu nema niti jednog poslanika.

Grafikon 9.1.1. Da li se u sadašnjem sazivu Narodne skupštine nalazi barem jedan narodni poslanik iz Vašeg grada/opštine? (u %)

Ukoliko uzmemo u obzir ispitanike koji ne znaju da li njihov region/kraj neko predstavlja u Narodnoj skupštini, dobijamo činjenicu da je trenutno tek jedna četvrtina građana Srbije zastupljena u poslaničkim klupama. Ne treba ni sumnjati da se ovde radi o građanima velikih gradova poput Beograda, Novog Sada, Kragujevca, Niša.

Ne računajući predstavnike nacionalnih manjina grupisane u određenim delovima Srbije, a koji su zahvaljujući pozitivnoj diskriminaciji lakše pronašli put do poslaničkih klupa, iz ostatka Srbije, mimo navedenih gradova, dolazi veoma mali broj poslanika.

Tabela 9.1.1. Stavovi građana Srbije prema izbornom sistemu kroz tvrdnje (u %)

TVRDNJE	Uopšte se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
Kada glasam na izborima opredeljujem se prema lideru stranke, a najčešće ne znam ko je odbornik ili poslanik za koga glasam	13	7	22	22	36
Bolje bi bilo da građani imaju mogućnost da glasaju pojedinačno za odbornike ili poslanike, nego da glasaju isključivo za stranačke liste	5	4	28	20	43
Svejedno je da li građani glasaju za pojedinačne kandidate za odbornike/poslanike ili za liste, stranke ionako predlažu i jedne i druge	16	10	39	14	21
Volja građana može da se artikuliše kroz trenutni izborni sistem Srbije i način izbora poslanika	23	17	41	10	9
Trenutni izborni sistem i način izbora poslanika ne omogućava da se ostvari volja građana	7	6	38	17	32

Građani u sve većoj meri prepoznaju da probleme sa kojima se suočavaju njihovi gradovi, pa čak i celi regioni, nema ko da artikuliše u Narodnoj skupštini. Takođe, među građanima je sve rasprostranjenija spoznaja da krivca za ovakvo stanje treba tražiti u izbornom sistemu koji daje slobodu političkim partijama da delegiraju poslanike u parlamentu prema svojoj volji i mimo inputa dobijenih od strane građana. Stoga ne treba da čudi podatak da dve petine ispitanika trenutni izborni sistem ne smatra adekvatnim za artikulisanje njihove volje, naspram svega petine onih koji smatraju suprotno – tabela 9.1.1.

Sa tvrdnjom da trenutni izborni sistem i način izbora poslanika ne omogućava da se ostvari izborna volja građana se slaže celih 59% ispitanika, dok je svega 13% onih koji se sa ovim stavom ne slažu.

Pozitivnu reakciju građana nalazimo i kod tvrdnje „Bolje bi bilo da građani imaju mogućnost da glasaju pojedinačno za odbornike ili poslanike, nego da glasaju isključivo za stranačke liste“ sa kojom se složilo skoro dve trećine ispitanika (63%).

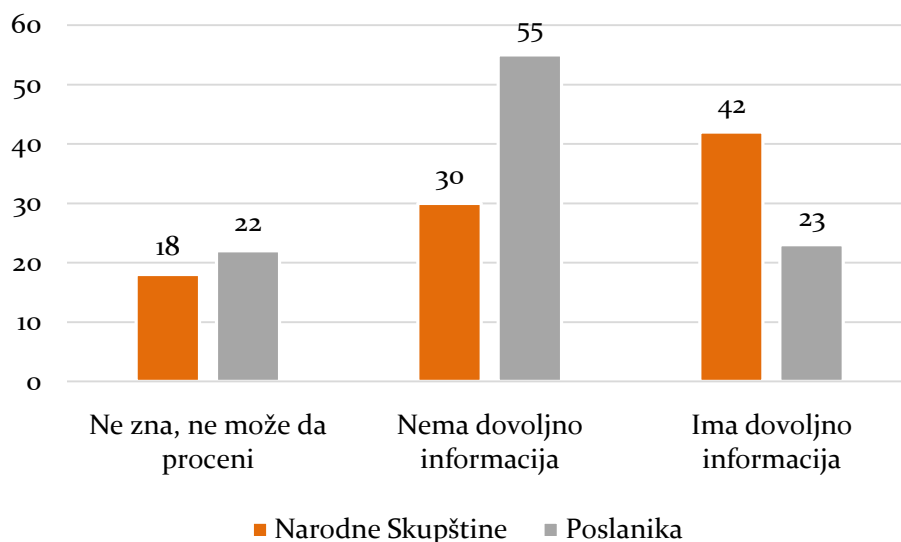
I pored relativne nezainteresovanosti koju pokazuju građani Srbije kada je u pitanju politički život zemlje, a koja je delom izazvana i njihovim smanjenim učešćem i ograničenom mogućnošću delovanja u okviru istog, ispitanici jasno pokazuju želju da se promeni način na koji biraju svoje predstavnike u zakonodavnom telu. Jedan od načina je svakako personalizacija izbornog sistema i glasanje za kvalitetne partijske kandidate umesto izbornih lista čija je struktura i redosled potencijalnih poslanika izvan domašaja birača.

9.2 Ocena rada Narodne skupštine od strane građana Srbije

Podaci predstavljeni u prethodnoj celini dobijaju potvrdu kroz istraživačke nalaze koji ukazuju da tek jedna četvrtina građana tvrdi da ima informacije o radu poslanika – grafikon 9.2.1.

Potpuno očekivano, unutar grupe ispitanika koja ima „svog“ predstavnika u Narodnoj skupštini, odnosno poslanika koji dolazi iz njihovog grada ili opštine, procenat građana koji su upoznati sa radom poslanika značajno prelazi nacionalni prosek. Dve petine građana unutar grupe onih koji imaju poslanika iz svog grada tvrdi da ima dovoljno informacija o radu poslanika što je za celih 17% više od nacionalnog proseka.

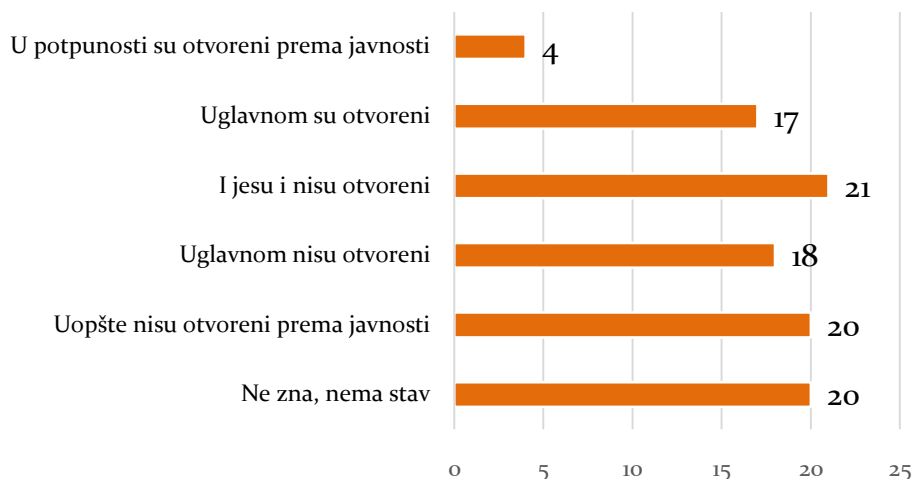
Grafikon 9.2.1. Da li imate dovoljno informacija o radu Parlamenta i poslanika (u %)

Zanimljiva je i disproporcija u informisanosti građana o radu Narodne skupštine i radu poslanika. **Rad Narodne skupštine je transparentan za više od dve petine građana (42%), a netransparentan za manje od jedne trećine (30%).** Kada su u pitanju poslanici, situacija je značajno drugačija.

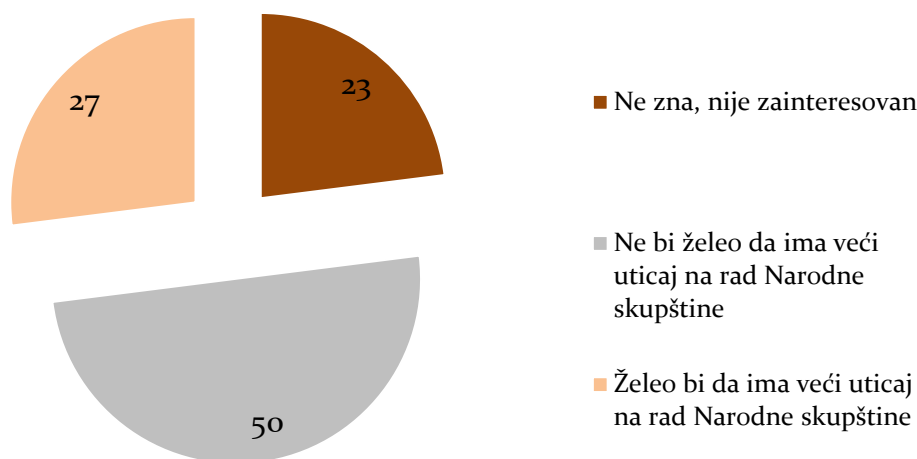
Ovakva disproporcija nam ukazuje da građani prepoznaju trud parlamenta da svoj rad učini što je moguće transparentnijim i da o svim relevantnim aktivnostima obavesti javnost. Istovremeno, kod poslanika se ne prepoznaje ova vrsta želje prilikom komunikacije sa građanima, te odatle pronalazimo više od polovine ispitanika (55%) koji nisu dovoljno informisani o njihovom radu.

Grafikon 9.2.2. Da li je Narodna skupština u komunikaciji putem medija dovoljno otvorena prema javnosti? (u %)

Shvatanje građana da sa jedne strane dobijaju zadovoljavajući nivo informacija od strane parlamenta, a nedovoljno informacija od strane osoba koje sede u poslaničkim klupama je uticala i na podelu po pitanju otvorenosti Narodne skupštine u komunikaciji prema javnosti – grafikon 9.2.2. Za nijansu više ispitanika smatra Narodnu skupštinu koliko-toliko otvorenom prema javnosti, s tim da jedna petina građana o ovome nema stav i ne može da se odredi po ovom pitanju.

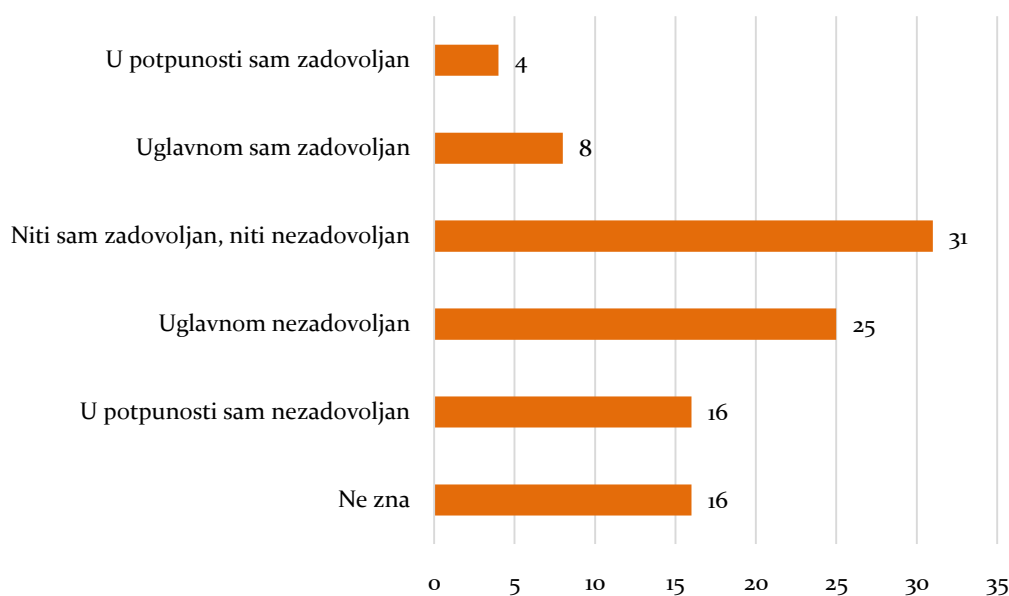
Grafikon 9.2.3. Da li biste želeli da imate veći uticaj na rad Narodne skupštine? (u %)

Podatak koji posebno zabrinjava nalazimo u grafikonu 9.2.3. Iz ovog grafikona se da jasno zaključiti da Narodna skupština, poslanici i političke partije nisu jedini koji snose odgovornost za smanjeno učešće građana u političkom životu Srbije. **Polovina građana Srbije nema nikakvu želju da se uključi u rad nacionalnog parlamenta, dok je 23% onih koji nisu zainteresovani za ovu vrstu angažmana.** Kada odbacimo ispitanike koji ne pokazuju želju da budu aktivniji u radu Narodne skupštine, dobijamo nešto više od jedne četvrtine potencijalnih „aktivista“ spremnih da daju doprinos radu parlamenta.

Veću želju da učestvuju u skupštinskom radu pokazuju viokoobrazovani muškarci i, što je posebno zanimljivo, potencijalni glasači opozicionih partija. U ovom slučaju moramo uzeti u obzir pretpostavku da nisu zadovoljni trenutnim sazivom parlamenta i da smatraju da on ne odgovara njihovim željama i potrebama što ih u većoj meri motiviše na učešće u radu skupštine.

Grafikon 9.2.4. Koliko ste zadovoljni radom Narodne skupštine u celini? (u %)

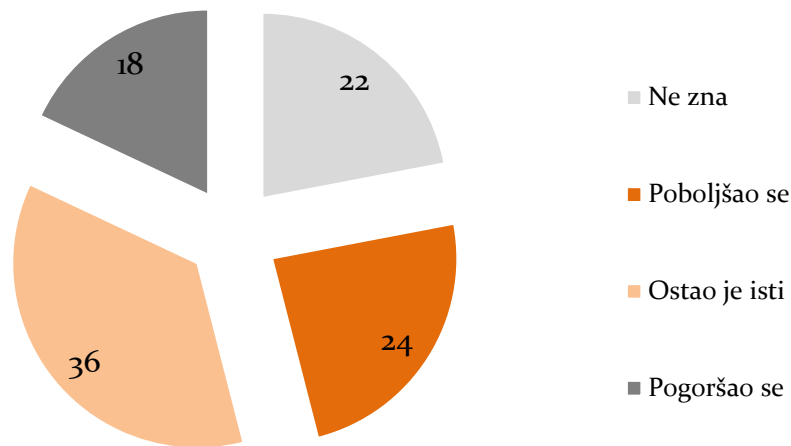

Nezadovoljstvo trenutnim radom parlamenta se da videti i kroz nalaz po kome dve petine ispitanika (41%) pokazuje veći ili manji stepen nezadovoljstva radom ove ustanove. Naspram njih nalazimo 12% zadovoljnih i skoro jednu trećinu (31%) građana koji niti su zadovoljni niti ne načinom rada Narodne skupštine.

Nezadovoljstvo dolazi iz redova obrazovanijeg stanovništva, kao i iz redova pristalica opozicionih partija. Ključni razlog za ovo treba svakako tražiti u sazivu parlamenta koji ni na koji način ne odgovara opoziciji, ali i u činjenici da u istraživački beležimo pad poverenja u rad i zadovoljstva radom institucija generalno.

Ipak, i pored nešto lošije ocene nivoa zadovoljstva radom Narodne skupštine, jedna četvrtina građana smatra da je rad ove institucije poboljšana u odnosu na 2013. godinu. Manje od jedne petine ispitanika (18%) smatra da se rad parlamenta pogoršao, a nešto više od trećine (36%) da je ostao na istom nivou kao i pre dve godine.

Grafikon 9.2.5. Da li se kvalitet rada Narodne skupštine u odnosu na period od pre dve godine poboljšao ili pogoršao? (u %)

Ova prezentacija podržana je direktnim bespovratnim sredstvima Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj prezentacije je isključivo odgovornost CeSID-a i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.